

MATEUSZ GYURKOVICH*

22@BARCELONA – MIASTO CYWILIZACJI WIEDZY**22@BARCELONA – THE CITY OF KNOWLEDGE CIVILIZATION**

Streszczenie

Sukces idei miejskości najlepiej obrazują wciąż rozwijające się miasta o historycznym rodowodzie, położone w Azji, Europie i Afryce. Wiele to już obecnie wielkie metropolie, jak chociażby istniejąca od ponad dwóch tysięcy lat Barcelona. Jest miastem, w którym już od ponad stu pięćdziesięciu lat, wprowadzane są liczne programy adaptacji, rewaloryzacji i rewitalizacji przestrzeni urbanistycznej. Ukoronowaniem sukcesu ekonomicznego miasta industrialnego w wymiarze urbanistycznym, stało się *Rozszerzenie* – Eixample. Zakładający wówczas dziesięciokrotne powiększenie istniejącego obszaru miasta, Ciutat Vella, i zaaprobowany w 1859 roku projekt, którego autorem był Ildefonso Cerdà, na zawsze wszedł do obowiązującego kanonu historii urbanistyki, a co ważniejsze – był wzorem dla podobnych rozwiązań w innych miastach Hiszpanii. Ortogonalna siatka ulic, na zawsze zmieniła obraz Barcelony. W ostatnich dekadach, podobnie jak w wielu miastach Europy, także i w Barcelonie, konieczna stała się rewitalizacja ogromnych, zdegradowanych i częściowo opuszczonych obszarów poprzemysłowych. Niegdyś peryferyjne – znalazły się one obecnie w sercu miasta. W ramach realizowanego od 2000 roku projektu *22@Barcelona*, zmienia się cała struktura urbanistyczna, funkcjonalna i społeczna dzielnicy El Poblenou. Działania te przyczyniają się do transformacji Barcelony z *Miasta Cywilizacji Przemysłowej*, w *Miasto Cywilizacji Wiedzy*.

Słowa kluczowe: rewitalizacja, przestrzeń publiczna, przestrzenie kultury, miasto poprzemysłowe, miasto cywilizacji wiedzy

Abstract

The urban development of Barcelona over the span of more than two thousand years makes an excellent example of a successful idea of urbanity. For more than 150 years, it has been under the continuous process of the adaptation, restoration and revitalization of its urban space which aims at creating optimal dwelling and working conditions for its inhabitants. The crowning achievement in the urban dimension of industrial city was the extension – Eixample designed by Ildefonso Cerdà in 1859. The orthogonal street grid, which remained decades ahead of similar solutions in other European cities, assumed tenfold extension of the city area and changed its image forever. Similarly to a number of other postindustrial cities, Barcelona must revitalize vast degraded and partially abandoned areas which shifted from the outskirts to the heart of this polycentric metropolis. The *22@Barcelona* project changes the urban, social and functional structure of the central areas as well as contributes to the transformation of Barcelona from the City of Industrial Civilization into the City of Knowledge Civilization.

Keywords: revitalization, public space, cultural spaces, postindustrial city, city of knowledge civilization

* Dr inż. arch. Mateusz Gyurkovich, Instytut Projektowania Urbanistycznego, Wydział Architektury, Politechnika Krakowska.

1. Wstęp

Rozwój urbanistyczny Barcelony na przestrzeni ponad dwóch tysięcy jej istnienia, jest wspólnym przykładem sukcesu idei miejskości. Od ponad stu pięćdziesięciu lat jest ona w trakcie ciągłego procesu adaptacji, rewaloryzacji i rewitalizacji przestrzeni urbanistycznej, która ma na celu stworzenie optymalnych warunków życia i pracy mieszkańcom. Jako jedno z niewielu miast w Europie, a i zapewne na świecie, uczyniła z projektowania urbanistycznego – będącego zazwyczaj najbardziej niewdzięcznym, jeśli nie najtrudniejszym, zadaniem władz miejskich – przyjazny, widoczny i chyba najbardziej efektywny z oferowanych przez urzędników różnych szczebli, serwisów. Stało się tak dzięki ciągłym zmianom, jakie zachodzą w fizycznej przestrzeni Barcelony i mogą być obserwowane przez wszystkich, zarówno przyjezdnych, jak i autochtonów. Naturalnymi granicami założonego na nadmorskiej nizinie miasta pozostawały od wieków Morze Śródziemne, pasmo górskie Colserola oraz dwie rzeki – Llobregat i Besòs. Opierając się na nich, przeprowadzono także współczesne granice administracyjne, chociaż obecnie obszar zabudowany blisko pięciomilionowej metropolii już dawno przekroczył naturalne bariery geograficzne¹. Jako stolica siedmiomilionowej Katalonii, jednego z najdynamiczniej rozwijających się obszarów zachodniej części regionu śródziemnomorskiego, Barcelona została ostatnio desygnowana na siedzibę Unii Śródziemnomorskiej. Jej potencjał jest w stanie konkurować z innymi dużymi ośrodkami w skali regionalnej, zwłaszcza w dziedzinach związanych z innowacyjnością, badaniami naukowymi, a także kreatywnością, projektowaniem i wzornictwem. W tych obszarach miasto skutecznie walczy o swoją wysoką pozycję również na arenie globalnej².

Przejeżdżając z Barcelony do miejscowości ościennych, bardzo często nie odczuwa się fizycznej granicy, ponieważ skala i intensywność zabudowy nie sugerują, że opuszczamy „wielkie miasto”. Co więcej, wiele prestiżowych inwestycji metropolitalnych – w tym niektóre o znaczeniu ponadregionalnym i globalnym – sytuowanych jest obecnie poza administracyjnymi granicami Barcelony (międzynarodowy port lotniczy i związany z nim park technologiczny w El Prat de Llobregat, a wielkie centrum biznesowe przy tzw. Plaça d’Europa³, znajduje się na przedłużeniu jednej z najważniejszych arterii miasta – Gran Via⁴, ale już w innej miejscowości – L’Hospitalet del Llobregat). Kolejne doliny górskie są zabudowywane przez szybko rozwijające się ośrodki miejskie, gdzie lokowane są prestiżowe uczelnie i firmy związane z technologiami IT, a swoje rezydencje budują bogaci Barcelończycy. Nieco dalej powstają osiedla dostępne dla mniej zamożnych klientów. Wszystko połączone jest dość sprawną komunikacją publiczną i rozbudowywanym systemem drogowym. Niektóre tereny wydzierane są także morzu – poza oczywistą przebudową⁵ i rozbudową portu przemysłowego i pasażerskiego, były to także wielkoskalowe realizacje związane z odbudową „morskiej” pierzei miasta – zwłaszcza

¹ Barcelona jest według najnowszych badań prowadzonych w Universitat Politècnica de Catalunya, pod kierunkiem prof. C. Marmolejo Duarte, **najbardziej dynamiczną metropolią Hiszpanii, o bardzo zróżnicowanej strukturze przestrzennej**, w której można wyróżnić kilkanaście subcentrów. Po części wynika to także z uwarunkowań geograficznych. Wyniki badań zostały częściowo zaprezentowane przez prof. C. Marmolejo podczas cyklu wykładów *Polycentrism and urban structure*, wygłoszonego w Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej w dniach 08–10.11.2011 r. w ramach POKL.

² Por.: Garcia-Bragado R., *Urban Planning, Infrastructures and Housing in Barcelona* [3].

³ Zespół zaprojektowany przez Viaplana Arquitectes w 2008 roku; poszczególne budynki kompleksu projektowane przez znanych międzynarodowych i katalońskich architektów, takich jak: T. Ito, A. Viaplana, A. Balaguer czy O. Tusquets. Obecnie zrealizowane, stanowią znaczącą dominantę w zachodniej części metropolii, widoczną z najważniejszych punktów widokowych miasta, takich jak Montjuïc, Tibidabo czy taras w Parc Güell [3, 14].

⁴ O roli Gran Via w kompozycji urbanistycznej Barcelony [9].

⁵ Moll d’Espanya, Parc de l’Istme oraz Rambla del Mar, które powstały w latach 1990–1995 według projektu A. Viaplana i H. Piñon, na przedłużeniu Las Ramblas – najbardziej znanej promenady Barcelony [14, 15].

z okazji Letnich Igrzysk Olimpijskich w 1992 roku, a także w związku z organizowanym w Barcelonie w 2004 roku Światowym Forum Kultur⁶.

Kontrolująca pod koniec średniowiecza niemalże cały handel w zachodniej części basenu Morza Śródziemnego Barcelona podupadła po odkryciu Nowego Świata, by następnie odrodzić się w wieku XIX, na fali rewolucji przemysłowej⁷. W 1833 r. miasto, pozostające wciąż w obrębie średniowiecznych murów, liczyło już 120 000 mieszkańców, czyli cztery razy więcej niż sto lat wcześniej. Gęstość zabudowy pociągała za sobą pogarszanie się warunków życia. Wzrost ekonomiczny umożliwił stworzenie wielu inicjatyw miejskich zmierzających do zmiany tej sytuacji. Pierwszą z nich było zlikwidowanie przyparafialnych cmentarzy i zamienienie ich w publiczne place, kolejną przebicie przez historyczną tkankę nowej osi urbanistycznej Ferran-Princesa, a następnie decyzja o likwidacji murów miejskich z 1854 r.⁸ Ukoronowaniem sukcesu ekonomicznego burżuazyjnej Barcelony w wymiarze urbanistycznym, było rozszerzenie – Eixample. Zrealizowano je zgodnie z zaaprobowanym w 1859 r. projektem, którego autorem był Ildefonso Cerdà⁹. Ortogonalna siatka ulic, wyprzedzająca o kilkadziesiąt lat podobne rozwiązania w innych krajach europejskich, zakładała już wówczas dziesięciokrotne powiększenie obszaru miasta i na zawsze zmieniła jego obraz. Pomimo znacznej, bo średnio pięciokrotnej, zmiany intensywności i gabarytów zabudowy w obrębie miejskich kwartałów Eixample, w stosunku do pierwotnie zakładanych, plan Ildefonsa Cerdę sprzed ponad stu pięćdziesięciu lat jest kontynuowany do dziś tam, gdzie na to pozwala istniejące zainwestowanie i warunki naturalne. Wynikające z tego układu kompozycyjnego ulice i ważne osie urbanistyczne, wybiegają poza granice administracyjne Barcelony, czego najlepszym przykładem jest wspomniana już Gran Via des Cortes Catalanes.

2. Zarys historii rozwoju przestrzennego El Poblenou

Rozwój miasta od połowy wieku XVIII aż po trzecią ćwierć wieku XX uwarunkowany był rozwojem przemysłu¹⁰, który przyczynił się także do powstania wielu osad i osiedli robotniczych wokół Barcelony. Ortogonalna siatka rozszerzenia – Eixample, której kręgosłupem kompozycyjnym jest poprowadzona mniej więcej równolegle do morza Gran Via, łącząca brzegi rzek Llobregat i Besòs z południowego-zachodu na północny-wschód, połączyła większość z nich w jeden organizm. Została ona dostosowana do nieregularności zastanego zainwestowania w niektórych spośród wchłanianych rejonów, honorując przede wszystkim te, które odznaczały się wyrazistą kompozycją urbanistyczną¹¹. Wynikające z wcześniejszych zainwestowań nieregularności siatki wpływają obecnie na urozmaicenie przestrzeni publicznych miasta. Jak w wielu miastach poprzemysłowych, także i w Barcelonie konieczna stała się rewitalizacja ogromnych, zdegradowanych i częściowo opuszczonych obszarów, które – niegdyś peryferyjne – znalazły się obecnie w sercu policentrycznej metropolii.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Encyklopedia PWN (www.encyklopedia.pwn.pl).

⁸ Wiele uwagi historii rozwoju urbanistycznego Barcelony poświęca w swoich publikacjach prof. Manuel de Solà-Morales [17, 18].

⁹ [8, 9, 17, 18].

¹⁰ Głównie włókiennictwa, które rozwijało się początkowo w obrębie murów miejskich, a następnie w zakładanych na Nizinie Barcelońskiej, ograniczonej rzekami Llobregat i Besòs, manufakturach i fabrykach. Wokół nich powstawały od drugiej połowy XIX wieku, osiedla robotnicze, tzw. *kolonie* [8, 17].

¹¹ Ortogonalne miasto Cerdę przyczyniło się do przyłączenia do Barcelony, poza – niewielkimi zazwyczaj – osiedlami robotniczymi i *koloniami*, także kilku okolicznych miejscowości. Były to m.in. Gràcia, Sarria, Sants, Sant Andreu czy interesujące nas szczególnie Sant Martí czyli El Poblenou, na którego terenach obecnie powstaje *22@ Barcelona*.

Rejon miasta nazywany obecnie El Poblenou, położony na północny wschód od historycznego centrum – Ciutat Vella, to tereny dawnej miejscowości Sant Martí de Provençals, której historia sięga początków XIX wieku. Jeszcze w 1836 r. był to obszar przeważnie rolniczy, w dużej części zajęty przez słone bagna, a pojawiająca się sporadycznie zabudowa zajmowała długie i wąskie działki. Na kolejnych historycznych planach Barcelony¹² widać, że zabudowa koncentrowała się początkowo w dwóch grupach – w sektorze Taulat-Icària oraz wzdłuż dzisiejszych ulic: Pere IV¹³, Maria Aguiló, następnie placu Prim i targu otwartego w 1889 r., a także założonej znacznie później w ich sąsiedztwie, La Rambla del Poblenou, wynikającej już z kompozycji ortogonalnej siatki Eixample. Pozostała część terenów Sant Martí została rozparcelowana zgodnie z założeniami i kierunkami rozszerzenia, które nie wykorzystywały linii istniejącego w tym rejonie zainwestowania, przede wszystkim charakterystycznych wąskich uliczek. Liczne, intrygujące nieregularności siatki urbanistycznej, odzwierciedlające dawny rozkład pól, wciąż pozostają (tam, gdzie się zachowały) elementami kształtującymi tożsamość dzielnicy.

W połowie XX wieku niemal cały teren był już zabudowany, a około 90% inwestycji stanowiły obiekty przemysłowe i magazynowe. Carrer de Pere IV pretendowała do roli głównej osi dzielnicy. Projektowana przez Ildefonso Cerde, Avinguda Diagonal nie została wówczas jeszcze przedłużona poza Plaçà de les Glories Catalanes, a zarezerwowane pod nią działki zostały między czasie zajęte pod obiekty przemysłowe. Uporządkowana struktura Eixample, widoczna jeszcze w zachodniej części dzielnicy, przestała być czytelna na wschód od Rambla del Poblenou. W wielu miejscach duże fabryki zajmowały po kilka typowych kwartałów, wprowadzając dodatkowy chaos przestrzenny. Zabudowa rezydencjonalna koncentrowała się przede wszystkim wokół najstarszych, wymienionych powyżej ulic. Powstawało też wiele chaotycznych osiedli miejskiej biedoty, zasiedlanych przede wszystkim przez napływowych robotników z innych części Hiszpanii i dawnych kolonii w Afryce Północnej i Ameryce Łacińskiej, budowanych bez planu, byle jak i z byle czego¹⁴. Lata 50., 60. i 70. XX wieku przyniosły realizację kilku osiedli socjalnych we wschodniej części dzielnicy, które tylko częściowo zastąpiły slumsy¹⁵. Pogłębiły one jednak chaos przestrzenny, uniemożliwiając kontynuację

¹² Chodzi o plan autorstwa Pedro Moreno Romineza z 1871 r. oraz opublikowany przez władze miasta w 1903 r. *Plano de Barcelona* (www.22barcelona.com, www.bcn.cat). W pracach konkursowych na projekt rozszerzenia miasta z lat 50. XIX wieku, wyraźnie widać stan istniejącego wówczas zagospodarowania Sant Martí. Jeden z finalistów konkursu z 1859 r., uhonorowany specjalnym wyróżnieniem, Josep Fontserè, w swojej pracy, która w sposób eklektyczny łączyła w jeden organizm pięć głównych ośrodków urbanistycznych niziny (Barcelona, Gràcia, Sants, Sarrià i Sant Andreu), wykorzystywał także główne osie Sant Martí do kreowania ważnych arterii miejskich [17, 18].

¹³ La Llacuna, która rozwinęła się w połowie XIX stulecia, po osuszeniu okolicznych bagien, a której zabudowa koncentrowała się wzdłuż traktu, będącego dzisiaj Carrer de Pere IV [18].

¹⁴ W ciągu trzydziestu lat od 1900 do 1930 liczba mieszkańców Sant Martí uległa potrojeniu. Istniejąca zabudowa rezydencjonalna dzielnicy nie była w stanie zapewnić im schronienia, a wolne działki były wykorzystywane przede wszystkim pod zakłady przemysłowe. Doprowadziło to do powstawania slumsów wzdłuż plaż, linii kolejowych i rzeki Besòs, a także w praktycznie każdym wolnym miejscu, do którego nikt nie zgłaszał pretensji. To zdumiewające, ale ostatecznie z nich zlikwidowano dopiero podczas przygotowań do Igrzysk Olimpijskich z 1992 roku, w drugiej połowie lat osiemdziesiątych XX wieku!

¹⁵ Mowa tutaj przede wszystkim o dużych zespołach osiedli mieszkaniowych, realizowanych od końca lat 50., do połowy 70. na wschodnich terenach miasta, na obszarze Sant Martí. Szczególnie interesujące dla podjętych w tym opracowaniu rozważań, pozostają te spośród nich, które powstały na południe od Gran Via, pomiędzy zagospodarowaną częścią Poblenou, a rzeką Besòs. Są to dwa duże zespoły – realizowany jako samodzielna jednostka o zróżnicowanej typologii, wówczas jeszcze poza miastem i z nim kompozycyjnie nie związana, Sud-oest del Besòs (proj. 1960) i sąsiadująca z nią od południowego-wschodu, późniejsza – La Mina (z lat 70. XX wieku). Podczas gdy pierwszy z zespołów buduje dość zwartą, choć całkowicie odmienną od Eixample, tkankę miejską, drugi, to typowe, późnomodernistyczne, ekstensywne osiedle, kreujące patologiczną przestrzeń nie-miejsc [18, 19], a także: strony internetowe (www.bcn.cat, www.aftertheproject.com).

kwartałów Eixample na znacznych obszarach miasta, dla których były początkowo projektowane. Zmiany polityczne, koniunkturalne, technologiczne i logistyczne, jakie nastąpiły pod koniec XX wieku, pociągnęły za sobą upadek bądź relokację wielu lokalnych zakładów pracy i instytucji. W ich wyniku ogromna część miasta – o powierzchni równej niemalże 1/4 jego obszaru – większa od historycznego Ciutat Vella, położona blisko morza i centrum Barcelony, ulegała postępującej degradacji.

3. Villa Olimpica i Forum jako pierwsze zrewitalizowane części El Poblenou

Pierwszym obszarem, który poddano rewitalizacji, była południowo-zachodnia część dzielnicy położona pomiędzy plażą, parkiem¹⁶ i cmentarzem Nova Icària¹⁷, która pozostawała dotychczas odcięta od reszty tkanki miejskiej poprzez linię kolejową prowadzącą do Estació de França¹⁸. W 1985 r. podjęto decyzję o całkowitej przebudowie tego obszaru w związku z wyborem Barcelony jako gospodarza Letnich Igrzysk Olimpijskich w 1992 roku¹⁹. Postanowiono tutaj stworzyć nową dzielnicę o przewadze funkcji mieszkaniowych, otwartą na morze, pełniącą początkowo rolę Wioski Olimpijskiej. Pod tą nazwą – Villa Olimpica – rejon ten funkcjonuje w mieście do dziś. Rewitalizacja tego obszaru wiązała się z ogromnymi pracami infrastrukturalnymi – przede wszystkim stworzeniu biegnącej częściowo pod ziemią, wzdłuż morza, obwodnicy miejskiej – La Ronda Litoral, przekryciu torów, stworzeniu Portu Olimpijskiego i budowie plaż miejskich. Poszczególne elementy funkcjonalne – zespoły mieszkaniowe, sportowe, biurowe, szpital i centrum handlowo-rozrywkowe – łączy system przyjaznych użytkownikom przestrzeni publicznych – parków i zacienionych promenad.

Projekt zagospodarowania przestrzennego obszaru stworzył w latach 1985–1992 Albert Puigdomènech wraz z biurem MBM²⁰. Wykorzystuje on jako bazę do tworzenia struktury urbanistycznej moduł ortogonalnej siatki Eixample, zdekonstruowany nieco ze względu na istniejące uwarunkowania, przede wszystkim lokalizację cmentarza. Postmodernistyczny w swoim głównym zamyśle projekt urbanistyczny wprowadza kilka nowych, interesujących osi w skali dzielnicy. Akcentuje również w postaci dwóch dominant wysokościowych jedną z istniejących ulic miejskich²¹, informując tym samym o pozycji i znaczeniu Portu Olimpijskiego w skali miasta, a nawet całej metropolii²². Główną, reprezentacyjną osią zespołu Villa Olimpica jest Avinguda Icària, która łączy południowo-wschodni kraniec parku Ciutadella z cmentarzem. Zaprojektowana została jako szeroka, reprezentacyjna aleja, z jezdniami rozdzielonymi szeroką²³, pieszą przestrzenią publiczną, na wzór przebiegającej przez centralną część Eixample, Rambla de Catalunya. Jak wszystkie tego typu przestrzenie w Barcelonie, obsadzono ją zielenią, wyposażono w nie-

¹⁶ Parc de la Ciutadella powstał w miejscu dawnej cytadeli, wznoszącej się na wschodzie historycznego centrum miasta, która została zburzona w XIX wieku, a zajmowany przez nią obszar był miejscem pierwszej zorganizowanej w Barcelonie Wystawy Światowej – w 1888 roku; kolejną zorganizowano w 1929 roku na stokach wzgórza Montjuïc, górującego nad centrum miasta od strony zachodniej.

¹⁷ Na zachód od cmentarza, podczas gdy na wschód od niego znajduje się najstarsza część El Poblenou, w rejonie Taulat-Icària.

¹⁸ Dworzec kolejowy przy terenach Wystawy Światowej z 1888 roku, po zachodniej stronie obecnego Parc de la Ciutadella.

¹⁹ [4, 6, 14].

²⁰ Poszczególne obiekty i zespoły były realizowane przez znanych hiszpańskich i międzynarodowych architektów, takich jak: A. Siza, F. O. Gehry, C. Ferrater, E. Torres i J.A. Martinez Lapeña oraz A. Vilaplana i H. Piñon [14].

²¹ Carrer de la Marina, łączącą morze i góry, przebiegającą prostopadle do Gran Via.

²² Bliźniacze wieże – Torre Mapfre (proj. I.Ortiz & E.de León 1988–1992) i Hotel Les Arts (proj. SOM, J. Juanper, F.O. Gehry 1988–1993), każda o wysokości 40 kondygnacji, wyraźnie dominują nie tylko nad Portem Olimpijskim, ale także w szerokich panoramach miasta, zarówno od strony lądu, jak i morza.

²³ 14,40 m. Przekrój całej ulicy, to aż 40,40 m [4].

zbędne elementy małej architektury, a także charakterystyczne, dekonstruktywistyczne zadaszenia²⁴, które stanowią o unikalności tej ulicy w skali miasta i są jednoznacznym elementem identyfikującym.

Władze Barcelony od ponad stu lat potrafią doskonale wykorzystywać wielkie wydarzenia o skali globalnej do stymulowania rozwoju przestrzennego i gospodarczego miasta. Pokłosem Wystaw Światowych z lat 1888 i 1929 i Igrzysk Olimpijskich z 1992 roku są rozliczne urządzenia infrastruktury miejskiej z rozbudowanym systemem komunikacji publicznej (zwłaszcza metrem) na czele, odnowione dzielnice mieszkaniowe, prestiżowe obiekty i przestrzenie publiczne. Kolejnym pretekstem do rewitalizacji podupadłych terenów poprzemysłowych na krawędzi miasta, przy styku El Poblenou i ujścia rzeki Besòs do Morza Śródziemnego, była organizacja w 2004 roku Światowego Forum Kultur. Przyczyniła się ona do dużych zmian strukturalnych – przede wszystkim kontynuacji odnowy nadmorskiej krawędzi miasta, a także do dokończenia realizacji Avinguda Diagonal i przedłużenia jej, tak jak to było planowane przez Cerdę, aż do morza. Nieprzypadkowo na lokalizację obiektów związanych z bezpośrednią obsługą Forum, wybrano tereny na zamknięciu tej alei, niezwykle ważnej w skali całej metropolii.

Cały zespół urbanistyczny Forum (podobnie, jak w przypadku Villa Olimpia, pomimo tymczasowości wydarzenia, nazwa określająca znaczący fragment tkanki miejskiej – pozostała) obejmujący przestrzenie publiczne i budynki zajmuje około 30 ha. Pierwotna kompozycja urbanistyczna obejmowała m.in.: wielofunkcyjny kompleks Centrum Kongresowego CCIB²⁵, hotele, centrum handlowo-rozrywkowe Sfera, Parc Diagonal Mar²⁶ wraz z otaczającymi budynkami i zespołami mieszkaniowymi²⁷, a przede wszystkim główny budynek Forum – Pałac Kongresowy i towarzyszący mu plac²⁸. Peryferyjna lokalizacja oraz ogromne, pokryte asfaltem i betonem przestrzenie publiczne, przede wszystkim Esplanada del Forum²⁹, które są w pełni wykorzystywane zaledwie kilka razy do roku przy organizacji imprez masowych, sprawiły, że rewitalizacja tego obszaru udała się tylko częściowo. Wprowadzone ostatnio nowe elementy, przede wszystkim kubaturowe, przyczyniają się do stopniowej poprawy sytuacji. W tym futurystyczny, ekologiczny wieżowiec Torre Telefonica³⁰, zlokalizowany na zakończeniu (lub raczej – na początku) Avinguda Diagonal. Dopiero po jego realizacji, kompozycja zamknięcia jednej z najważniejszych osi urbanistycz-

²⁴ Poprzez swoją niezwykle rozrzeźbioną formę, a także grę światła, jaką prowokują na nawierzchniach ulicy, przełamują monotonię tej niezwykle długiej przestrzeni publicznej. Proj. E. Miralles & C. Pinós (1989–1992) [4].

²⁵ Proj. J.L. Mateo- MAP architectes, 2000–2004 [8, 14].

²⁶ Proj. EMBT – E. Miralles & B. Tagliabue, 1997–2003 [8, 14].

²⁷ Projektowanymi przez wiele pracowni, szerzej omówionymi w [5].

²⁸ Zaprojektowany przez obsypany międzynarodowymi nagrodami, szwajcarski duet Herzog & de Meuron, szeroko opisywany w literaturze fachowej (jak choćby: [3, 4, 8, 10, 14–16]) charakterystyczny, zawieszony nad placem błękitny budynek w kształcie trójkątnego plastra, nie okazał się trafionym projektem dla Barcelony. Pomimo pozornej wielofunkcyjności (sala koncertowo-kongresowa, przestrzenie ekspozycyjne), po zakończeniu Światowego Forum Kultur 2004 był wykorzystywany sporadycznie, a przy tym pozostawał bardzo drogi w utrzymaniu. Granatowe elewacje o chropowatej, tynkowanej strukturze modnego w naszym kraju w latach 60. i 70. „baranka”, absolutnie nie sprawdziły się w gorącym i suchym klimacie, przy nawiewanych od strony morza piasku i soli. Już po dwóch latach, w 2006 roku, obiekt sprawiał ponure wrażenie opuszczonego, zaniedbanego i brudnego, a towarzyszące mu przestrzenie publiczne – martwych. Otwarcie w nim, wiosną 2011 roku, Muzeum Historii Naturalnej, połączone z niezwykle aktywną promocją tego wydarzenia, przyczyniło się do jego częściowego odnowienia oraz ożywienia towarzyszącego mu placu.

²⁹ Proj. E. Torres & J.A. Martinez Lapeña, 2002–2004 [14, 15].

³⁰ Torre Telefonica – inaczej określane jako Torre Zero lub Zero Diagonal (proj. E. Massip-Bosch – EMBA – 2011), budynek nagrodzony w dwóch kategoriach podczas LEAF Awards’2011: Best Commercial Building of the Year oraz Best Structural Design of the Year (www.e-architect.co.uk). Podobnie jak omówiony w dalszej części tekstu budynek Media-Tic, wykorzystuje innowacyjne technologie tak w konstrukcji obiektu, jak i w gospodarowaniu przez niego energią i wodą. Wpisuje się to w założenia projektu 22@ – pomimo że budynek leży poza obszarem objętym tą interwencją. Przykład Torre Telefonica świadczy zatem o sile oddziaływania 22@ na okoliczne dzielnice.

nych miasta, wydaje się właściwie uzupełniona. Wertykalny, biały, *trójkątny* budynek biurowy, stanowi doskonale uzupełnienie ciężkiego, ciemnego, horyzontalnego *trójkąta* Forum. W zmianie wizerunku rejonu pomaga także na pewno zmiana funkcji głównego obiektu. Nie bez znaczenia dla odbioru całego obszaru Forum pozostaje rewitalizacja sąsiedniej dzielnicy La Mina³¹, do niedawna uznawanej za najniebezpieczniejsze miejsce w całym basenie Morza Śródziemnego, której obrzeża stają się coraz bardziej atrakcyjne i przyjazne dla mieszkańców i inwestorów.

4. Główne założenia rewitalizacji obszaru El Poblenou – 22@Barcelona

W 2000 r. Rada Miasta Barcelona przyjęła nową strategię urbanistyczną zmierzającą do transformacji pozostałych, dotąd niezrewitalizowanych części postindustrialnej dzielnicy El Poblenou. Poprzednia funkcja przemysłowo-magazynowa zastępowana jest przez *nowe aktywności* bazujące na wiedzy. Nazwa projektu – 22@ – zastąpiła tradycyjne, planistyczne oznaczenie 22a, odnoszące się do monofunkcyjnych obszarów przemysłowych. Projekt 22@Barcelona to tworzenie nowego, zwartej miasta, w którym główny nacisk położony jest na, zakorzenioną głęboko w śródziemnomorskiej tradycji urbanistycznej, wielofunkcyjność – by użyć adekwatnego do założeń ideowych tej dzielnicy określenia – hybrydowość struktury miejskiej³². Budowaniu tej struktury, obok tradycyjnych, mają służyć nowe funkcje związane z rozwojem nowych innowacyjnych technologii, multimedialnych środków komunikacji i edukacji. Niektórzy badacze i komentatorzy określają ten projekt jako „metaforę przeobrażenia miasta z czasów rewolucji przemysłowej w cybermiasto czasów rewolucji cyfrowej”³³. Z pewnością jest to najważniejszy projekt urbanistyczny w Barcelonie w ostatnich latach i jeden z najambitniejszych w Europie, który już pociągnął za sobą przemiany sąsiednich terenów³⁴.

Obszar interwencji 22@ to praktycznie cała południowo-wschodnia ćwiartka miasta od Gran Via po obwodnicę Ronda Litoral oraz od Villa Olimpica, aż po Rambla de Prim. Podzielony na kilka części teren położony po dwóch stronach Av. Diagonal obejmuje łącznie sto piętnaście bloków zabudowy Eixample. Na tej powierzchni, już od jedenastu lat, krok po kroku, pomimo sztucznie rozdmuchiwanego przez media globalnego kryzysu, rodzi się nowa tkanka miejska, w której najbardziej innowacyjne firmy koegzystują z uniwersytetami, centrami badawczymi, treningowymi i ośrodkami transferu technologii. W założeniach 22@ nie zapomniano także o wprowadzeniu zespołów mieszkaniowych (w tym 4000 subsydiowanych mieszkań socjalnych), akademików i hoteli o różnicowanym standardzie, które sprawią, że dzielnica nie pozostanie martwą „po godzinach” strefą pracy, ale stanie się żywym miastem. Aby mogło ono prawidłowo funkcjonować, wyposażono je w podstawowe usługi miejskie – szkoły, przedszkola, urzędy³⁵, niezbędną do jego

³¹ Jednego z blokowisk z lat 70., zasiedlonego pod koniec XX wieku przez cygańskich emigrantów z Europy Wschodniej, a także z Indii i Pakistanu. Autorami koncepcji urbanistycznej rewitalizacji obszaru z roku 2000, realizowanej stopniowo, są S. Jornet, C. Llop i J.E. Pastor. Pomimo kilku niefortunnych rozwiązań, jakim jest chociażby sposób zagospodarowania głównej promenady – La Rambla de La Mina, po 11 latach, wprowadzane zmiany zaczynają powoli przynosić wymierne efekty [9, 14].

³² Portal internetowy 22barcelona (www.22barcelona.com).

³³ [20].

³⁴ Przede wszystkim obszaru Glories, na którym usytuowany jest budynek uważany za symbol całej dzielnicy El Poblenou i jeden z nowych symboli miasta. Mowa o ukończonej w 2006 r. – Torre Agbar (proj. J. Nouvel) szeroko opisywanej w prasie fachowej i opracowaniach naukowych, tak na etapie projektu, jak i po realizacji. Nie należy także zapominać o transformacji wschodniego odcinka Gran Via – obydwie obszary omówione m. in. przez autora w odrębnym opracowaniu [9]. Należy też zwrócić uwagę na rewitalizację wielu kwartałów El Poblenou, nieobjętych projektem 22@, ale z tym obszarem sąsiadujących.

³⁵ O łącznej powierzchni 145 000 m² (źródło: www.22barcelona.com).

obsługi infrastrukturę techniczną i komunikacyjną. Stosunkowo duży obszar przewidziano także na zielen publiczną³⁶ – biorąc pod uwagę, że poddany rewitalizacji teren sąsiaduje z kilkoma parkami miejskimi³⁷.

Projekt *22@Barcelona* realizowany jest w oparciu o partnerstwo publiczno-prywatne, wspomagane przez wiele szczegółowych studiów, planów i specjalnie uchwalonych aktów prawnych o zasięgu lokalnym, metropolitalnym, regionalnym i państwowym. Pozwala on na znaczną zmianę intensywności zagospodarowania terenu oraz oferuje więcej przestrzeni publicznych o zróżnicowanym charakterze niż dawna, przemysłowa dzielnica. *Modelowe miasto* koegzystuje z historycznym dziedzictwem architektonicznym i infrastrukturalnym dzielnicy³⁸, które wspólnie z super-nowoczesnymi strukturami buduje tożsamość miejsca. Jednym z celów projektu jest zachęcenie właścicieli terenów do wykorzystania zabytków przemysłowych i nadanie im nowej wartości, poprzez włączenie ich do nowo wznoszonych obiektów bądź ich adaptację. Wprowadzono także system premiowania nowych inwestycji, z uwzględnieniem współczynnika intensywności zabudowy³⁹.

5. Stan zaawansowania realizacji projektu *22@* na koniec 2011 roku

Plan zagospodarowania terenu dla dystryktu innowacji wyznacza sześć obszarów, które muszą być zagospodarowane przez sektor publiczny oraz zakłada, że tereny poza tymi obszarami mogą być rewitalizowane zarówno przy udziale inwestorów prywatnych, jak i publicznych. Nie zakłada on dokładnych wytycznych dla każdej części terenu, ale zaleca, aby inwestycje, poprzedzone planami miejscowymi, spełniały wszelkie kryteria wyznaczone w głównych założeniach projektu *22@*. Miejska spółka *22@Barcelona*, działająca częściowo na zasadzie inwestora zastępczego, przygotowuje zatem plany i projekty transformacji kluczowych dla całości założenia kwartałów, a także nadzoruje i uczestniczy w uzgadnianiu planów pozostałych części dzielnicy. Wyznacza także strategiczne obszary, w których partnerstwo publiczno-prywatne jest niezbędnym elementem udanej rewitalizacji.

Przemiany struktury urbanistycznej w miastach, w warunkach demokracji i gospodarki rynkowej, kiedy w procedurach z nimi związanych uczestniczy wiele podmiotów, często o sprzecznych interesach, to procesy niezwykle długotrwałe, zwłaszcza na tak dużych obszarach, z jakim mamy do czynienia w przypa-

³⁶ 114 000 m² (źródło: www.22barcelona.com).

³⁷ Parc de la Ciutadella od zachodu połączony przez ciągi zieleni miejskiej związane z Villa Olimpia i systemem plaż miejskich od południa z Parc Diagonal Mar, usytuowanym od południowego-wschodu omawianego terenu. Jako zwornik pomiędzy dwoma największymi powierzchniowo częściami *22@Barcelona*, przy skrzyżowaniu najważniejszych dla kompozycji urbanistycznej tej części miasta arterii – Avinguda Diagonal i Carrer de Pere IV, powstał w latach 2001–2008, według – uważanego przez niektórych za kontrowersyjny – projektu Jeana Nouvela, Parc del Centre del Poblenou (www.jeannouvel.com). Zajmujący około 3,5 kwartałów siatki Eixample park ten oferuje ciekawie zaaranżowane przestrzenie zielone, z surrealistycznymi rzeźbami i terenami sportowymi w centrum uciążliwej dzielnicy śródmiejskiej. Pomimo że nieobjęty omawianym projektem *22@*, park ten idealnie z nim współgra, również pod względem ochrony przemysłowego dziedzictwa dzielnicy. Natomiast bezpośrednio przy północno-zachodniej granicy obszaru *22@* powstaje obecnie jeden z największych w Barcelonie parków miejskich jako efekt rewitalizacji rejonu Plaça de les Glories Catalanes, który to proces został omówiony przez autora w odrębnym opracowaniu [9].

³⁸ Jednym ze wspomnianych, szczegółowych planów, które wpływają na ostateczny kształt przestrzenny rewitalizowanej części El Poblenou jest Plan Szczegółowy Ochrony Dziedzictwa Przemysłowego (Plan Especial del Patrimonio Industrial), który chroni 114 obiektów architektonicznych związanych z historią dzielnicy [3].

³⁹ *Promuje się rozwiązania, które zwiększają powierzchnię zabudowy na danej parceli, ale pod warunkiem wytworzenia „wartości dodanej”. Rozumie się przez to zintegrowanie nowego budynku z istniejącymi obiektami, utrzymania przemysłowego charakteru dzielnicy, zastosowania energooszczędnych rozwiązań projektowych, a także hybrydowość- połączenie w nowej realizacji więcej niż trzech funkcji* [20].

dku 22@⁴⁰. Wymierne efekty można obserwować nieraz dopiero po kilku dziesięcioleciach. W tej sytuacji fakt, że od rozpoczęcia projektu, po zaledwie dekadzie⁴¹ przystąpiono już do rewitalizacji 70% powierzchni terenu, należy uznać za sukces. Bardzo duży jest w tych działaniach udział sektora prywatnego, ponieważ aż 84 spośród 139 zatwierdzonych planów miejscowych zostało zainicjowanych przez niezależnych inwestorów⁴². Wszystkie zatwierdzone do grudnia 2011 r. plany oferowały 3 029 106 m² powierzchni użytkowej i pokrywały 926 954 m² terenu (w tym 151 753 m² urządzenia terenowe, 124 912 m² przestrzenie otwarte oraz 3200 mieszkań, w tym część socjalnych). Wśród tych liczb zwraca uwagę fakt, że aż 691 291 m² nowo stworzonej powierzchni użytkowej ma zostać przeznaczonych na działalność produkcyjną⁴³. Przyjmuje się, że El Poblenou, podobnie jak w wieku XIX, ma stać się na nowo jednym z głównych biegunów ekonomicznych metropolii barcelońskiej⁴⁴. Od 2000 r. w dzielnicy założyło swoje siedziby ponad 4500 firm, co daje niewiarygodny współczynnik 1,2 firmy na dzień⁴⁵. Wydaje się, że niewiele, jeśli nie żaden, obszar w Europie może równać się pod tym względem z barcelońską dzielnicą innowacji. W rezultacie, jak wskazuje opublikowany na stronie internetowej 22@ raport za 2011 rok⁴⁶, liczba osób zatrudnionych w El Poblenou zwiększyła się znacząco – obecnie pracuje tam ponad 56 tysięcy nowych pracowników (połowa z nich po wyższych studiach), a przewiduje się, że po zakończeniu całego procesu transformacji będzie ich około 150 tysięcy. Kolejnym dokumentem, na podstawie którego przeprowadzana jest transformacja wybranego obszaru El Poblenou jest *Lokalny Plan Infrastruktury dla Poblenou*, który na koniec grudnia 2011 r. był już zrealizowany w ponad 40%.

6. Wybrane zespoły i obiekty tworzące nową tożsamość dzielnicy 22@

W procesie transformacji El Poblenou mającej na celu stworzenie z tego obszaru rejonu napędzającego gospodarkę i rozwój miasta duży nacisk położony jest na powstanie usług i miejsc pracy bazujących na wiedzy. Wśród nich niezwykle ważne okazały się przede wszystkim funkcje kultury i edukacji. Zgodnie ze wspomnianymi wcześniej planami i dokumentami stanowiącymi wytyczne do projektu

⁴⁰ Sto piętnaście typowych bloków zabudowy Eixample, to średnio licząc (1 blok = 113 m × 113 m = 12 769 m²) około 1 500 000 m² powierzchni terenu samych kwartałów, nie licząc towarzyszących im ulic i alei, razem ponad 200 ha terenu – www.22barcelona.com, [21].

⁴¹ Należy przy tym zwrócić uwagę na tzw. globalny kryzys, z którym mamy ponoć do czynienia od 2008 roku i który wyjątkowo silnie dotknął gospodarkę hiszpańską.

⁴² W samym 2011 r. zatwierdzono 12 planów miejscowych, z czego 6 było inicjatywą publiczną. Zajmowały one 17 623 m² terenu, oferując 53 945,829 m² powierzchni użytkowej (www.22barcelona.com).

⁴³ Oczywiście mowa tutaj przede wszystkim o *e-produkcji* i innowacyjnych technologiach czy ośrodkach badawczych, zgodnie z założeniami projektu.

⁴⁴ W najnowszych materiałach promocyjnych miasta, *22@Barcelona* (rozszerzone o położone na południowy wschód, rewitalizowane obecnie obszary Forum-Besós) związane przede wszystkim z innowacyjnością i kreatywnością, przedstawiane jest jako jeden z trzech elementów – wierzchołków – BARCELONSKIEGO TRÓJKĄTA ROZWOJU. Pozostałymi są: Delta Barcelona – związana z parkiem technologicznym, portem i lotniskiem, położona w przybliżeniu w delcie rzeki Llobregat oraz Parc de l'Alba – kolejny park technologiczny, gdzie aktywności mają się ogniskować przede wszystkim wokół edukacji i badań naukowych, który rozwija się na północ od miasta w rejonie Vallès. Oczywiście, niektóre proponowane aktywności powtarzają się we wszystkich trzech obszarach (z wyjątkiem funkcji portów: lotniczego i morskiego oraz towarzyszącej im bazy logistycznej). Symptomatyczny jest natomiast fakt, że jedynie teren *22@Barcelona*, znajduje się w granicach administracyjnych miasta i ta jego centralna lokalizacja w kontekście metropolitalnym postrzegana jest także jako jeden z atutów – www.bcn.cat

⁴⁵ Ponad 47% z nich, to nowo założone przedsiębiorstwa, a 31% to firmy związane z nowoczesnymi technologiami i bazujące na wiedzy (źródło: www.22barcelona.com).

⁴⁶ Portal internetowy 22barcelona (www.22barcelona.com).

22@Barcelona, przewidziano w nim także koegzystencję architektury nowoczesnej i historycznej, która pozostaje świadectwem poprzemysłowego dziedzictwa dzielnicy. Większość spośród 114 uznanych za wartościowe i objętych ochroną obiektów architektonicznych pochodzi przede wszystkim z przełomu XIX i XX wieków. Szczególnie interesujące spośród nich są częściowo zachowane zespoły fabryk (*cans*) o różnej skali, rozsiane po całej dzielnicy. Zespoły te i ich elementy bardzo często wykraczają poza linie regulacyjne siatki Eixample. Pomysły transformacji i adaptacji elementów dziedzictwa przemysłowego na potrzeby funkcji kultury i edukacji nie są niczym nowym. Tego typu projekty realizowane były i są nadal w wielu miastach świata, bardzo często stanowiąc *projekty flagowe*, katalizatory urbanistyczne przemian większych obszarów⁴⁷. W samej Barcelonie podobnymi realizacjami są chociażby transformacja dużej, secesyjnej Fabryki Tekstylnej Casaramona⁴⁸ u stóp wzgórza Montjuic, na potrzeby centrum kultury Caixa Forum⁴⁹, albo części innych zakładów tekstylnych usytuowanych w dzielnicy Sant Andreu – Can Fabra – na bibliotekę i centrum kulturalne dzielnicy⁵⁰. Obie, stosunkowo duże adaptacje, rozpoczęte były jeszcze przed uchwaleniem projektu 22@Barcelona, a doświadczenia innych miast w tej dziedzinie pozwalały przypuszczać, że podobne inwestycje mogą przyczynić się do poprawy wizerunku dzielnicy i wzrostu wartości sąsiadujących z nimi terenów. Zatem i na omawianym obszarze postanowiono z nich skorzystać.

W krajobrazie El Poblenou, to właśnie kominy fabryk zawsze stanowiły dominanty wysokościowe. Obecnie ustępują pierwszeństwa nowoczesnym wieżowcom ze stali i szkła – biurowcom, hotelom, czy nawet budynkom mieszkalnym. Pomimo to stanowią charakterystyczne, tradycyjne, mocne formy, czy też punkty orientacyjne informujące o istnieniu ważnej funkcji w strukturze miasta. Tą funkcją nie jest już jednak produkcja, a w każdym razie nie jest to produkcja przemysłowa. W północno-zachodniej części strefy 22@, nieopodal Plaça de les Glories Catalanes, trzy fabryki zostały zaadaptowane do nowych funkcji związanych z kulturą i edukacją. Niewątpliwie najbardziej znaną z tych adaptacji jest muzeum Can Framis. Jest to jedna z pięciu instytucji należących do prywatnej Fundacji Vila Casas⁵¹, której głównym celem jest promocja współczesnej sztuki katalońskiej⁵². Projekt muzeum powstał w barcelońskiej pracowni BAAS⁵³. Minimalistyczna w wyrazie, betonowa architektura nowej części obiektu przeplata się z relikami dwóch pofabrycznych budynków. Ich elewacje zostały pokryte wapienną zaprawą, a część istniejących okien zamurowano, pozostawiając zarys dawnych otworów. Intrygująca gra faktur, odcieni szarości, dużych przeszkleń i wysublimowanych detali ze stali, szkła i betonu, tworzy *stricte* współczesny charakter architektury muzeum. Wykreowany od strony południowej dziedziniec wejściowy bywa wykorzystywany jako dodatkowa przestrzeń ekspozycyjna. Dominantą przestrzenną zespołu pozostaje dawny komin fabryczny, ukryty na niewielkim, lecz ogólnodostępnym dziedzińcem północnym. Równie ciekawy, co gra brył budynku, jest projekt zagospodarowania przestrzennego działki zajmującej cały typowy kwartał Eixample. Wypełnia go w dużej części ogólnodostępny ogród⁵⁴, którego kompozycja doskonale uzupełnia i podkreśla surowość brył muzeum. Jego dodatkową zaletą jest stworzenie przestrzeni *sacrum*, separującej muzeum – świątynię sztuki od zgiełku dzielnicy. Od strony

⁴⁷ By wspomnieć choćby Tate Modern w Londynie czy Elbephilharmonie w Hamburgu autorstwa biura Herzog & de Meuron, omawiane w dziesiątkach publikacji i stron internetowych.

⁴⁸ Proj. J. Puig i Cadafalch 1909–1911 [15].

⁴⁹ Proj. A. Isozaki i R. Luna 1998–2002 [15].

⁵⁰ Proj. M. Gallego, J. Arderiu, T. Morató 1999–2002 [14].

⁵¹ Założona w 1986 r. przez przedsiębiorcę farmaceutycznego, Antonio Vila Casas, fundacja ta zajmuje się, obok działalności związanej z badaniami farmaceutycznymi, m.in. kolekcjonowaniem malarstwa [21].

⁵² W Barcelonie istnieje wiele instytucji o podobnym profilu – m.in. CCCB czy MACBA, które były motorami rewitalizacji śródmiejskiej, historycznej dzielnicy El Raval (źródło: www.cccb.org, www.macba.es).

⁵³ Autor: J. Badia, współpraca J. Framis 2007–2008 [14, 15, 21].

⁵⁴ Zaprojektowany przez Estudi Martí Franch [21].

północnej, w ramach tego samego kwartału, Can Framis sąsiaduje z budynkiem Edifici Tanger, w którym mieści się jeden z wydziałów Universitat Pompeu Fabra.

Właśnie ta instytucja, będąca jednym z największych w Barcelonie prywatnych uniwersytetów, prężnie rozwija swoje nowe siedziby w dystrykcie 22@, a także w sąsiadujących z nim częściach dzielnic⁵⁵, bardzo często adaptując stare budynki przemysłowe⁵⁶. Kolejna spośród trzech wspomnianych powyżej adaptowanych fabryk⁵⁷ – Ca l'Aranyó – współtworzy wraz z wspomnianym powyżej Edifici Tanger najnowszy z kampusów tej uczelni – Communication Campus – Poblenou. Sąsiaduje on bezpośrednio z muzeum od strony północnej. Główna część zespołu skupia nowe siedziby kilku wydziałów i instytutów UPF wraz z dużym, podziemnym audytorium. Zajmujący znaczną część wydłużonego bloku zabudowy⁵⁸, pomiędzy Carrer de Tanger, a Avinguda Diagonal, kompleks budynków zorganizowany został wokół wewnętrznej, półprywatnej przestrzeni, obniżonego względem poziomu ulicy, Plaça Gutenberg, który pomysłany został jako element łączący uniwersytet z sąsiadującym światem biznesu⁵⁹. Otaczają go cztery budynki – dwa ceglane, historyczne, odrestaurowane, stanowiące element dziedzictwa postindustrialnego⁶⁰ oraz dwa nowoczesne o elewacjach wykonanych ze szkła i stalowych blend o zróżnicowanych fakturach i kontrastowej kolorystyce⁶¹. Dominantą przestrzenną zespołu pozostał komin dawnej fabryki, dodatkowo podwyższony o kilka metrów za pomocą stalowego elementu, który jest dobrze widoczny z odległości kilku kwartałów – zwłaszcza od południa i wschodu.

Z omówionymi powyżej kwartałami, które stanowią północno-wschodnią granicę południowej części obszaru dystryktu 22@, sąsiaduje od zachodu kolejny, całkowicie zrewitalizowany o przewadze funkcji biurowych, uzupełnionych mieszkaniami socjalnymi. W jego południowo-wschodnim narożniku powstał hipernowoczesny, hybrydowy obiekt – Media-TIC⁶². Zaprojektowany został jako budynek – symbol 22@, produkt rewolucji informatycznej, w którym wielowątkowość i złożoność współczesnego świata zaprezentowano pod jednym dachem – i to zarówno w sensie funkcjonalnym⁶³, jak i konstrukcyjno-materiałowym. Obiekt operuje nieco przerysowaną stylistyką high-tech, wzmocnioną przez użyty do pomalowania stalowych elementów konstrukcji, stolarki oraz podłóg i ścian wewnętrznych, jasny, jadowito-zielony kolor. Zdaniem autora koncepcji, wygląd zewnętrzny Media-TIC odpowiada temu, co

⁵⁵ Wszystkie trzy kampusy UPF znajdują się właściwie w El Poblenou. Najstarszy z nich – Ciutadella zajmuje kilka bloków zabudowy po wschodniej stronie parku o tej samej nazwie, czyli na zachodniej granicy dzielnicy. Kolejny, Campus Mar, to sąsiadujące z poprzednimi, budynki w pobliżu Portu Olimpijskiego. Najnowszy z kampusów to właśnie omawiany powyżej Communication Campus – Poblenou (źródło: www.upf.edu).

⁵⁶ Biblioteka UPF w monumentalnym obiekcie starego miejskiego zbiornika wody pitnej z 1874 roku, tuż przy Parc de la Ciutadella (proj. L. Clotet, I. Paricio 1993–1999), jest jedną z najciekawszych realizacji konserwatorskich w mieście [4, 14, 15].

⁵⁷ Ostatnia to niewielka fabryka Can Jaumandreu, usytuowana przy Rambla del Poblenou, zaledwie w odległości jednego kwartału zabudowy na południe od Gran Via, która została adaptowana także częściowo na uniwersytet, biura oraz mały, lokalny supermarket.

⁵⁸ Łącznie udało się stworzyć 19 290 m² powierzchni użytkowej [3].

⁵⁹ Od północy działki powstał w latach 2005–2008 budynek Mediapro, zajmowany przez jedną z najważniejszych w Hiszpanii firm związanych z produkcją audiowizualną – proj. C. Ferrater, P. Genard, X. Martí Galí [14].

⁶⁰ Objęte ochroną konserwatorską jako zespół wraz z kominem – historyczny budynek fabryki i podłużny, niski obiekt dawnych mieszkań robotniczych [3].

⁶¹ Całość kompleksu, ukończono w roku 2009, proj. J. Benedito i R. Valles z zespołem [3], www.josepbenedito.com.

⁶² Proj. E. Ruiz – Geli & CLOUD 9 – 2006–2011. Budynek otrzymał nagrodę Best Building of the Year 2011 na World Architecture Festiwal w Barcelonie w listopadzie 2011 roku (źródła: [3, 20], www.22barcelona.com, www.ruiz-geli.com, www.waf.org).

⁶³ W Media-TIC znalazły swoje miejsce firmy związane z mediami, a także najnowszymi technologiami. Ponadto 10% powierzchni zajmują funkcje związane z administracją samorządową, a kilka ostatnich pięter – internetowa uczelnia Universitat Oberta de Catalunya.

dzieje się w środku i umożliwia kontakt przechodniów z nowoczesnymi technologiami. Sprzyja temu transparentność fasad i otwarcie części przyziemnej na ulicę. Parter został pomyślany jako przekryta przestrzeń publiczna, która związana jest z audytorium dla trzystu osób. Niestety, poza organizowanymi tam wydarzeniami, pozostaje ona jedynie wielkim, niskim hallem, przytłoczonym wiszącą nad nim bryłą. Budynek, w przybliżeniu sześcienna kostka o wymiarach 40 m × 40 m × 40 m, został zaprojektowany z użyciem systemów CAD-CAM i to w tym właśnie procesie oraz w konstrukcji i użytych do tworzenia powłok zewnętrznych materiałach i technologiach kryje się jego innowacyjność. Każda z czterech elewacji budynku została zaprojektowana odmiennie, co odpowiada jej orientacji względem stron świata. Materiałem w nich użytym jest ETFE, zwane *szkłem przyszłości*, lekki rodzaj kopolimeru, posiadający dużą odporność na promieniowanie UV. Pozwala on na formowanie licznych warstw, a nawet poduszek, zwiększających komfort termiczny we wnętrzu budynku, co jest niezwykle ważne w tamtejszym klimacie. Wizytówką budynku jest właśnie taka *dmuchana* elewacja południowa, na której zastosowano system automatycznie wypełnianych elementów, w których rolę dodatkowego filtra odbijającego promienie słoneczne pełnią wykonane na jego powierzchniach nadruki⁶⁴. Innowacyjne są też rozwiązania związane ze zużyciem energii przez budynek, które dostosowane do miejscowych warunków naturalnych, pozwalają zredukować emisję dwutlenku węgla o 60%.

Kolejny, typowy dla założeń 22@Barcelona, zrewitalizowany kwartał znajduje się przy zachodniej granicy dystryktu, nieopodal Avinguda Meridiana i ograniczony jest ulicami: Carrer de Sancho de Avila, Carrer dels Almogarves oraz Carrer de Zamora i Carrer de Pamplona. To dawny teren zakładów metalurgicznych, sąsiadujących od zachodu z największą w Barcelonie kostnicą z niezwykle popularnym muzeum karawanów oraz z linią kolejową prowadzącą do Estació de França. Odrestaurowany pieczołowicie zabytkowy pawilon wejściowy (Pavellón de entrada de La Unión Metalúrgica) znajduje się w południowo-wschodnim narożniku kwartału. Stał się on elementem dużego kompleksu biurowo-hotelowego, który zajmuje wschodnią połowę kwartału. Druga jego część zarezerwowana została dla zróżnicowanych funkcji zamieszkania, z wprowadzonymi w parterach usługami. Południowo-zachodni narożnik kształtowany jest przez typowy dla współczesnej zabudowy Hiszpanii, zespół mieszkaniowy, który łączy w sobie mieszkania własnościowe i socjalne. Jego spokojna, stonowana w wyrazie architektura, która w Polsce uchodziłaby za niemalże *designerską* i luksusową, tam jest czymś zwyczajnym. Dopelnieniem kwartału jest duży zespół akademików o podwyższonym standardzie, przeznaczony dla studentów okolicznych uniwersytetów i oferujący także wolne pokoje (w standardzie kilkunastozdowego hotelu) turystom i osobom przyjeżdżającym do miasta w celach zawodowych – Mellon District Marina⁶⁵. Zespół składa się z czterech ustawionych blisko siebie budynków, z których najwyższy akcentuje kolejny z narożników kwartału. Pomiędzy nimi znajdują się, rozmieszczone na dwóch poziomach, półprywatne skwery połączone częściowo przekrytym pasażem. Z niego dostępne są pomieszczenia wspólne – recepcja, kafeteria, pralnie, rowerownie oraz wejścia do poszczególnych segmentów mieszkalnych i niezbędne pomieszczenia techniczne. Pomimo niedrogich materiałów i spokojnego w wyrazie projektu, całość sprawia bardzo pozytywne i przyjazne wrażenie. Na szczycie każdej z wież mieszkalnych znajduje się niewielki taras wypoczynkowy z basenem. Z tarasów tych roztaczają się widoki na całe niemal miasto, gdyż sprzyja temu okoliczna, niższa od akademików zabudowa oraz naturalne ukształtowanie terenu, który opada w kierunku południowym, do oddalonego o 15 minut marszu Portu Olimpijskiego. Od północy omawiany kwartał sąsiaduje z poddanym obecnie procesowi rewitalizacji obszarem Plaça de les Glories Catalanes, który stanie się już wkrótce dużym parkiem, z utopionymi weń znaczącymi obiektami

⁶⁴ [20].

⁶⁵ Proj. Blanch+Conca Arquitectura, 2006–2009. Młodzi architekci z tego biura są także autorami drugiego akademika tego samego właściciela, w innej części miasta, a także wielu obiektów mieszkalnych, uniwersyteckich i biurowych w Barcelonie, w tym kilku w dystrykcie 22@ (źródło: www.bcarq.com).

użyteczności publicznej. Należy zatem przypuszczać, że widokowe walory tarasów zostaną zachowane, a nawet wzbogacone o nowe, pozytywne wartości.

7. Podsumowanie

Zakrojona na szeroką skalę rewitalizacja ponad 200 hektarów poprzemysłowej, zdegradowanej przestrzeni w centrum Barcelony, jest jednym z największych i najciekawszych tego typu przedsięwzięć w miastach europejskich. Pomysł zastąpienia dotychczasowej funkcji produkcyjnej, przemysłowo-magazynowej, przez bazujące na wiedzy funkcje produkcyjne nowej generacji, który legł u podstaw projektu *22@*, jest niewątpliwie nowatorską i odważną strategią urbanistyczną. Wprowadza w tkankę miejską interesujące hybrydy funkcjonalne i formalne. Nacisk położony na innowacyjność, kreatywność i wykorzystywanie najnowszych osiągnięć techniki, zarówno w projektowaniu, jak i późniejszym funkcjonowaniu struktur miejskich, sprawia, że zastosowane działania nie są tylko powierzchownymi zabiegami upiększającymi. Przyczyniają się także do głębokich zmian struktury społecznej.

Transformacja została oparta na zaprojektowanej przeszło sto pięćdziesiąt lat temu, nowatorskiej wówczas tkance urbanistycznej Eixample. Jak się okazało, matryca dziewiętnastowiecznego *miasta przyszłości* doskonale sprawdza się przy kreowaniu współczesnych, futurystycznych struktur przestrzennych i funkcjonalnych. Wraz z poszanowaniem wyjątkowej tożsamości miejsca i zachowanych relikwów jego poprzemysłowego dziedzictwa, przyczynia się ona do wpisania nowo powstających zespołów urbanistycznych w kontekst Barcelony. Kontynuacja, trwającej przeszło dwa tysiące lat, ciągłości rozwoju struktur miejskich na tym obszarze została zapewniona. Co więcej, po niemal dwunastu latach od rozpoczęcia projektu *22@Barcelona*, okazało się, że zadziałał on jako wielkoskalowy katalizator urbanistyczny, przyczyniający się do kolejnych zmian w swoim bliższym i dalszym metropolitalnym⁶⁶ sąsiedztwie. Subiektywny i autorski, ograniczony przez objętość niniejszej pracy, wybór przykładów pozwolił na prześledzenie najbardziej typowych kierunków zmian, jakie zachodzą obecnie w El Poblenou, także w skali architektoniczno-urbanistycznej. Ich suma składa się na zmianę obrazu całej dzielnicy, a także miasta i metropolii oraz wzrostu jej znaczenia na arenie międzynarodowej. Rozwój ten kontrolowany jest dokładnie poprzez staranne, wieloetapowe i wieloskalowe planowanie oraz szczegółowe przepisy prawa⁶⁷. Projekt *22@Barcelona*, zmienia strukturę urbanistyczną, społeczną i funkcjonalną obszarów śródmiejskich i przyczynia się do transformacji Barcelony z Miasta Cywilizacji Przemysłowej w Miasto Cywilizacji Wiedzy.

⁶⁶ W skali lokalnej – rewitalizację obszarów Glories i Forum-Besós, w szerszej, metropolitalnej – chociażby wspomniany *Barceloński Trójkąt Rozwoju*.

⁶⁷ Co niestety, w polskich warunkach wciąż uchodzi, niesłusznie, za ewenement.

1. Introduction

The urban development of Barcelona over the span of more than two thousand years makes an excellent example of a successful idea of urbanity. For more than one hundred and fifty years, it has been under the continuous process of the adaptation, restoration and revitalization of its urban space which aims at creating optimal dwelling and working conditions for its inhabitants. As one of few cities in Europe and probably in the world, it changed urban design – which usually makes the most unrewarding or even the most difficult assignment for the municipal authorities – into a friendly, noticeable and perhaps the most effective service offered by officials at various levels. It results from constant changes in the physical space of Barcelona which can be observed by outsiders as well as the locals. For ages, the Mediterranean Sea, the Colserola mountain range and two rivers – the Llobregat and the Besós – have remained the natural borders of the city founded on a seaside lowland. They make the basis for the contemporary administrative borders even though the developed area of this nearly five-million metropolis has exceeded its natural geographic barriers¹. As the capital of Catalonia, one of the most dynamical areas in the western part of the Mediterranean with a population of seven million, Barcelona has been recently appointed as the seat of the Mediterranean Union. Its potential is perceived as the competition for other large centres in the regional scale, especially in fields related to innovativeness, scientific research as well as creativity and design. In these areas, the city struggles for its high position on the global arena as well².

Moving from Barcelona to some neighbouring localities, one barely senses its physical border because the scale and intensity of development do not suggest that he/she is leaving a “big city”. What is more, a number of prestigious metropolitan investments, including some of far-reaching and global importance, are being situated beyond the administrative borders of Barcelona (the international airport and the related technology park in El Prat de Llobregat, whereas the enormous business centre at so-called Plaça d’Europa³ is located in the extension of one of the most important city arteries – Gran Via⁴ – yet in a different locality: L’Hospitalet del Llobregat). The mountain valleys are developed by the fast-growing urban centres which locate prestigious universities and information technology companies here, while rich city dwellers build their residences nearby. Housing estates available for less wealthy clients rise in the distance. All of them are connected by quite efficient public transport and a road system under extension. Some areas are torn out of the sea – apart from the obvious redevelopment⁵ and enlargement of the industrial and passenger port, it also comprised large-scale implementations related to the reconstruction of the “seashore” city frontage, especially on the occasion of the Summer Olympic Games 1992 or the World Forum of Cultures 2004⁶.

In the late Dark Ages, Barcelona controlled most trade in the western part of the Mediterranean. It fell into decline after the discovery of the New World to revive in the 19th century in the wake of the Industrial

¹ According to the latest research carried out at Universitat Politècnica de Catalunya under the supervision of Prof. C. Marmolejo Duarte, Barcelona is the most dynamic Spanish metropolis with a very diverse spatial structure and more than ten sub-centres. It partially results from the geographical conditions, too. Some of the research results were presented by Prof. C. Marmolejo during a series of lectures *Polycentrism and urban structure* delivered within POKL at the Faculty of Architecture, Cracow University of Technology on November 8–10, 2011.

² Cf.: Garcia-Bragado R., *Urban Planning, Infrastructures and Housing in Barcelona* [3].

³ Complex designed by Viaplana Arquitectes in 2008; individual buildings were designed by well-known international and Catalanian architects, such as T. Ito, A. Viaplana or O. Tusquets. They form a significant dominant in the western part of the metropolis which can be seen from its most important overlooks, e.g. Montjuic, Tibidabo and the terrace in Parc Güell [3, 14].

⁴ On the role of Gran Via in the urban composition of Barcelona [9].

⁵ Moll d’Espanya, Parc de l’Istme and Rambla del Mar, designed by A. Viaplana and H. Piñon, implemented in 1990–1995 in the extension of Las Ramblas – Barcelona’s best-known promenade [14, 15].

⁶ *Ibidem*.

Revolution⁷. In 1833, the city, which still remained within its medieval walls, had 120,000 inhabitants, i.e. four times more than one hundred years before. The density of development meant deteriorating living conditions. The economic growth facilitated a series of urban initiatives which aimed at changing this situation. The first step was to liquidate parish cemeteries and change them into public squares; another initiative was to build the new urban axis Ferran-Princesa through the historical tissue and then demolish the remnants in 1854⁸. The crowning achievement within the economic success of bourgeois Barcelona in the urban dimension was the extension – Eixample designed by Ildefonso Cerdà in 1859⁹. The orthogonal street grid, which remained decades ahead of similar solutions in other European cities, assumed tenfold extension of the city area and changed its image forever. Ildefonso Cerdà's 150-year-old plan has been continued wherever the existing investments and natural conditions facilitate it in spite of a considerable (more or less fivefold) change in the intensiveness of development and the limiting outlines of buildings within the urban quarters of Eixample in relation to the original premises. Streets and important urban axes, resulting from this compositional layout, go beyond the administrative borders of Barcelona which is best exemplified by the abovementioned Gran Via des Cortes Catalanes.

2. An Outline History of the Spatial Development of El Poblenou

From the mid-eighteenth century until the third quarter of the twentieth century, the growth of the city was conditioned by the development of industry¹⁰ which also contributed to the formation of numerous settlements and workers' estates around Barcelona. The orthogonal grid of the extension – Eixample, whose compositional backbone is Gran Via approximately parallel to the seashore, connecting the Llobregat and Besòs riverbanks from the southwest to the northeast, combines most of them into one organism. It is adjusted to the irregularities of the existing investment in some of the absorbed areas and mostly recognizes those distinguished by clear urban composition¹¹. Irregularities in the grid, resulting from earlier investments, influence the diversity of public spaces in the city. Similarly to a number of other postindustrial cities, Barcelona must revitalize vast degraded and partially abandoned areas which shifted from the outskirts to the heart of this polycentric metropolis.

El Poblenou, situated northeast of the historical centre – Ciutat Vella, comprises the areas of the former locality of Sant Martí de Provençals whose history dates back to the early 19th century. In 1836, it was still an agricultural land with a number of salt swamps, whereas sporadically appearing buildings occupied long and narrow plots. The historical plans of Barcelona¹² show that they were originally concentrated in

⁷ Encyklopedia PWN (www.encyklopedia.pwn.pl).

⁸ Prof. Manuel de Solà-Morales devotes a lot attention to the history of the urban development of Barcelona in his publications [17, 18].

⁹ [8, 9, 17, 18].

¹⁰ Mainly textile industry which developed within the city walls at first and then in workshops and factories founded on Barcelona Plains on the basis of the Rivers Llobregat and Besòs. Workers' estates called *colonies* rose around them from the second half of the 19th century [8, 17].

¹¹ Cerdà's orthogonal city added several neighbouring localities to Barcelona besides rather small workers' estates and *colonies*. They included Gràcia, Sarria, Sants, Sant Andreu and Sant Martí also known as El Poblenou which is the site of 22@Barcelona.

¹² Pedro Moreno Rominez's plan of 1871 and *Plano de Barcelona* published by the municipal authorities in 1903 (www.22barcelona.com, www.bcn.cat). Competition designs of urban extension from the 1850s clearly show the then state of developing Sant Martí. One of the 1859 finalists, Josep Fontserè, who received a honourable mention, used its main axes for creating important urban arteries in his work which eclectically combined five main urban centres on the plains (Barcelona, Gràcia, Sants, Sarrià and Sant Andreu) into one organism [17, 18].

two groups: in the Taulat-Icària sector and along today's Pere IV¹³ and Maria Aguiló Streets, then Prim Square and a marketplace opened in 1889 as well as La Rambla del Poblenou, founded much later in their vicinity, resulting from the composition of the orthogonal Eixample grid. The remaining part of Sant Marti was divided in accordance with the premises and directions of the extension which did not use the existing investment lines, mostly the characteristic narrow alleys. Numerous intriguing irregularities in the urban grid, reflecting the old field arrangement, still shape the identity of this district (wherever they persist).

In the mid-twentieth century, almost the entire area was already developed, while about ninety per cent of investments were industrial objects and storehouses. Carrer de Pere IV pretended to be the main axis of the district. Avinguda Diagonal, designed by Ildefonso Cerdà, had not been extended beyond Plaça de les Glories Catalanes yet, whereas plots reserved for its purposes were occupied by industrial objects in the meantime. The orderly structure of Eixample, still visible in the western part of the district, is no longer legible east of Rambla del Poblenou. In many places, large factories occupied several typical quarters increasing spatial chaos. Most mansions were concentrated around the oldest streets. Many chaotic housing estates, meant for the urban poor, mainly inhabited by immigrant workers from other parts of Spain and its former colonies in North Africa and Latin America, were built here without a plan, in any old way, of crummy materials¹⁴. The 1950s, 1960s and 1970s brought along the implementation of several social estates in the eastern part of the district which partially replaced the slums¹⁵. However, they intensified the spatial chaos making it impossible to continue the Eixample quarters in vast urban areas for which they were originally designed. The political, technological and logistic condition-dependent changes at the end of the twentieth century resulted in the demise or relocation of numerous local manufacturing plants and institutions. As a result, an extensive part of the city – making almost one fourth of its total area, bigger than the historical Ciutat Vella, situated close to the sea and the centre – went downhill.

3. Villa Olimpica and the Forum as the First Revitalized Parts of El Poblenou

The first revitalized area was the southwestern part of the district situated between the beach, the park¹⁶ and the Nova Icària cemetery¹⁷ which used to be cut off from the remaining urban tissue by a railway leading to Estació de França¹⁸. In 1985, a decision was taken to redevelop the entire area which was related

¹³ La Llacuna which developed in the mid-19th century after draining the swamps, whose buildings were concentrated along a track which is Carrer de Pere IV these days [18].

¹⁴ Between 1900 and 1930, the population of Sant Marti tripled. The existing residences could not provide shelter, whereas vacant plots were mostly used for industrial plants. It led to the construction of shantytowns along the beaches, the railways and the River Besós as well as in any spare place. That is beyond belief but the last slums were not liquidated until preparatory works for the Olympic Games 1992 – in the second half of the 1980s!

¹⁵ Mostly large complexes of housing estates implemented from the late 1950s till the mid-1970s in the eastern zone of the city – Sant Marti. We are mainly interested in those located south of Gran Via, between the developed part of Poblenou and the River Besós. These are two large complexes: Sud-oest del Besós (designed in 1960), implemented as an independent unit with diverse typology, at first situated outside the city and compositionally unrelated with it, and La Mina (1970s) neighbouring on it from the southeast. While the former complex builds quite a compact urban tissue completely different from Eixample, the latter makes a typical late-modernist extensive estate forming the pathological space of non-places [18, 19], also: www.bcn.cat, www.aftertheproject.com

¹⁶ Parc de la Ciutadella came into existence in place of the old citadel east of the historical city centre which was demolished in the 19th century. This area was the site of Barcelona's first World Exposition in 1888; another Expo was organized in 1929 on the slopes of Montjuic towering over the city centre on the west side.

¹⁷ West of the cemetery, whereas the oldest part of El Poblenou is situated east of it, in the vicinity of Taulat-Icària.

¹⁸ Railway station by the World Exposition 1888 grounds, west of today's Parc de la Ciutadella.

to the appointment of Barcelona as the host of the Summer Olympic Games in 1992¹⁹. A new district with the prevailing residential functions, opening to the sea, originally acting as the Olympic Village, was planned here. It functions as Villa Olímpica up to this day. The revitalization of this area was related to intense infrastructural works, mainly the creation of a ring road – La Ronda Litoral running along the sea partly underground, the covering of the rails, the creation of the Olympic Port and the construction of urban beaches. Individual functional elements – residential, sports and office complexes, a hospital, a trade and entertainment centre – are included in the system of user-friendly public spaces: shade-giving parks and promenades.

The design of the spatial development of this area was prepared by Albert Puigdomènech and the MBM studio in the years 1985–1992²⁰. It uses a module of the orthogonal Eixample grid, slightly deconstructed on account of the existing conditions, especially the location of the cemetery, as the basis for the creation of an urban structure. This generally postmodernist urban design introduces several new interesting axes in the district scale. It also accentuates one of the existing streets²¹ in the shape of two dominant features and informs about the position and significance of the Olympic Port in the scale of the city and even the entire metropolis²². The main representative axis of the Villa Olímpica complex is Avinguda Icària which connects the southeastern end of Ciutadella park with the cemetery. It was designed as a broad, smart avenue with lanes separated by a wide²³ pedestrian public space patterned after Rambla de Catalunya which crosses the central part of Eixample. Just like all spaces of this kind in Barcelona, it is fitted with greenery, necessary decorative elements as well as characteristic deconstructionist roofing²⁴ which determines the uniqueness of this street in the city scale and acts as an unambiguous identifying element.

For more than one hundred years, the authorities of Barcelona have been able to use grand events in the global scale for stimulating the spatial and economic growth of the city. The World Expositions in 1888 and 1929 as well as the Olympic Games in 1992 resulted in a number of devices for urban infrastructure with an extended system of public transport (especially the underground), renewed residential districts, prestigious objects and public spaces. Another pretext for the revitalization of deteriorated postindustrial grounds on the edge of the city at the meeting point of El Poblenou and the Besós River estuary to the Mediterranean Sea was the organization of the World Forum of Cultures in 2004. It helped to introduce considerable structural changes, first and foremost the continued renovation of the seaside edge of the city as well the completed implementation of Avinguda Diagonal and its extension to the seashore as Cerdà planned. Not accidentally, objects related to the direct service of the Forum were located at the closure of this avenue of paramount importance in the scale of the entire metropolis.

The entire urban complex of the Forum (like in the case of Villa Olímpica, the name defining a significant fragment of urban tissue remains in spite of the temporary character of a given event), including the public spaces and buildings, occupies about thirty hectares. The original urban composition comprised the multipurpose complex of the CCIB Congress Centre²⁵, some hotels, the Sfera trade and entertainment

¹⁹ [4, 6, 14].

²⁰ Individual objects and complexes were implemented by such well-known Spanish and international architects as: A. Siza, F.O. Gehry, C. Ferrater, E. Torres and J.A. Martínez Lapeña or A. Vilaplana and H. Piñon [14].

²¹ Carrer de la Marina connecting the sea with the mountains, perpendicular to Gran Via.

²² The twin towers – Torre Mapfre (designed by I. Ortiz & E. de León 1988–1992) and Hotel Les Arts (designed by SOM, J. Juanper, F.O. Gehry 1988–1993), each with 40 storeys – clearly dominate the Olympic Port as well as wide city panoramas, both from the land and the sea.

²³ 14.40 m; section of the entire street: 40.40 m [4].

²⁴ They break the monotony of this unusually long public space through their sculptural form as well as the light play provoked on the street surfaces. Design by E. Miralles & C. Pinós (1989–1992) [4].

²⁵ Designed by J.L. Mateo – MAP arquitectes, 2000–2004 [8, 14].

centre, Parc Diagonal Mar²⁶ with the surrounding buildings and residential complexes²⁷ and the main edifice – the Congress Palace with its square²⁸. Because of the suburban location as well as the vast public spaces covered with asphalt and concrete, especially Esplanada del Forum²⁹, which are used for sporadic mass events, the revitalization of this area was partially successful. Recently introduced new, mainly cubature elements, including the futuristic Torre Telefonica³⁰ high-riser located at the closing (or rather at the beginning) of Avinguda Diagonal, help to improve this situation gradually. Only after its implementation, the composition of the closure of one of the most important urban axes seems complete. This vertical white *triangular* office building makes an excellent complementation of the heavy dark horizontal *triangle* of the Forum. Certainly, the altered function of the main object helps to change the image of this area. The revitalization of La Mina³¹ is important for the reception of the entire Forum grounds. La Mina used to be recognized as the most dangerous place in the Mediterranean – now its outskirts are becoming more and more attractive and friendly towards the inhabitants and investors.

4. The Guiding Principles of the Revitalization of El Poblenou – 22@Barcelona

In the year 2000, the Council of the City of Barcelona adopted a new urban strategy which aimed at transforming the remaining parts of the postindustrial district of El Poblenou that had not been revitalized before. The former industrial and storage function is being replaced with knowledge-based *new activities*. The name of the project – 22@ – replaced the traditional planning marking 22a which refers to monofunctional industrial areas. The 22@Barcelona project means the creation of a new compact city with major emphasis placed upon the multifunctionality or – to use a word which would be adequate to the ideological premises in this district – hybridity of urban structure deeply rooted in the Mediterranean tradition³². Besides traditional techniques, new functions related to the development of modern innovative technologies as well

²⁶ Designed by EMBT – E. Miralles & B. Tagliabue, 1997–2003 [8, 14].

²⁷ Designed by various studios presented in [5].

²⁸ Designed by the Swiss duet Herzog & de Meuron, showered with international awards, widely described in trade literature (for instance: [3, 4, 8, 10, 14–16]), this characteristic sky-blue building in the shape of a triangular slice, hung above the square, was not an appropriate design for Barcelona. In spite of its seeming multifunctionality (a concert and congress hall, exposition spaces), it was used sporadically after the World Forum of Culture 2004. Besides, its maintenance was costly. Its navy blue elevations with the rough plastered “sheepskin” structure, so fashionable in our country in the 1960s and 1970s, turned out to be useless in the hot and dry climate with all the sand and salt blown in from the seashore. Two years later, in 2006, this object looked murky, abandoned, neglected and dirty, while its public spaces seemed lifeless. The Museum of Natural History, opened in the spring of 2011, combined with the unusually active promotion of this event, contributed to its partial revival which also referred to the square.

²⁹ Designed by E. Torres & J.A. Martinez Lapeña, 2002–2004 [14, 15].

³⁰ Torre Telefonica a.k.a. Torre Zero Zero or Zero Diagonal (designed by E. Massie-Bosch – EMBA – 2011) received two LEAF Awards’2011: Best Commercial Building of the Year and Best Structural Design of the Year (www.e-architect.co.uk). Similarly to Media-Tic described in a further part of this paper, it uses some innovative technologies in its construction as well as its energy and water management. It is adjusted to the premises of the 22@ project even though this buildings stands beyond its area. The example of Torre Telefonica proves the powerful impact of 22@ on the neighbouring districts.

³¹ One of the mass housing estates built in the 1970s and inhabited at the end of the 20th century by Romany emigrants from Eastern Europe as well as India and Pakistan. The authors of the urban concept of the gradual revitalization of this area were S. Jornet, C. Llop and J.E. Pastor (2000). After eleven years, in spite of several unfortunate solutions, such as the manner of developing the main promenade – La Rambla de La Mina, the introduced changes are beginning to bring some measurable effects [9, 14].

³² 22barcelona (www.22barcelona.com).

as multimedia means of communication and education are expected to serve to build this structure. Some researchers and commentators define this project as *a metaphor of a town of the Industrial Revolution being transformed into a cybercity of the digital revolution*³³. Undoubtedly, it is the most important urban project in Barcelona in recent years and one of Europe's most ambitious developments which has already brought about transformations of the neighbouring areas³⁴.

The area of the 22@ intervention includes the whole southeastern quarter of the city from Gran Via to the Ronda Litoral ring road, Villa Olimpica and Rambla de Prim. This area, divided into several parts, situated on both sides of Av. Diagonal, comprises 115 blocks of Eixample buildings altogether. In this area, for eleven years, step by step, in spite of the global crisis amplified by the mass media, a new urban tissue has been rising where most innovative firms coexist with universities and centres of research, training and technology transfer. The designers of 22@ remembered to introduce some residential complexes (including 4,000 subsidized social flats), dormitories and hotels with diverse standard which change a work zone, lifeless “after hours”, into a lively city. For proper functioning, it received basic urban services – schools, kindergartens, offices³⁵ – as well as necessary technical and transport infrastructure. A relatively vast area is meant for public greenery³⁶, especially that the revitalized area neighbours on several parks³⁷.

The 22@Barcelona project is based on public and private partnership supported by a number of extremely precise studies, plans and special legal regulations with the local, metropolitan, regional and national range. This makes it possible to change the intensity of land development and offers more public spaces of diverse character than the old industrial district. *The model city* coexists with the historical architectural and infrastructural heritage of the district³⁸ which builds the identity of the place together with some ultramodern structures. One of the objectives of this project is to encourage the land owners to use the postindustrial monuments and give them a new value by incorporating them into to the network of rising objects or adapting them to new functions. A system of promoting new investments through the development intensiveness rate was introduced as well³⁹.

³³ [20].

³⁴ Mostly the Glories area with its building acknowledged as the symbol of the entire district of El Poblenou and one of the new landmarks in the city – Torre Agar (designed by J. Nouvel, implemented in 2006). It was widely described in the trade press and scientific studies at the stages of design and implementation. We must not forget about the transformation of the eastern stretch of Gran Via – both areas were presented by the author in a separate survey [9] – or the revitalization of numerous quarters of El Poblenou, not included in the 22@ project but neighbouring on its area.

³⁵ Total area: 145,000 m² (www.22barcelona.com).

³⁶ 114,000 m² (www.22barcelona.com).

³⁷ Parc de la Ciutadella connected through sequences of urban greenery related to Villa Olimpica and the beach system with Parc Diagonal Mar situated in the southeast of the area under discussion. Parc del Centre de Poblenou, designed by Jean Nouvel (www.jeannouvel.com), sometimes described as controversial, was implemented in 2001–2008 as the keystone between two biggest parts of 22@Barcelona at the intersection of the most important arteries for the composition – Avinguda Diagonal and Carrer de Pere IV. This park, occupying c. 3.5 quarters of the Eixample grid, offers interestingly arranged green spaces with surrealist sculptures and sports grounds in the centre of this troublesome central district. Although this park is not included in the 22@ project, it matches it ideally, also in the regard of protecting the postindustrial heritage of this district. One of Barcelona's largest urban parks is coming into existence directly at the northwestern border of the 22@ zone as an effect of revitalizing Plaça de les Glories Catalanes. This process was presented by the author in a separate survey [9].

³⁸ One of the detailed plans which influence the final spatial space of the part of El Poblenou under revitalization is The Detailed Plan of Protecting the Industrial Heritage (Plan Especial del Patrimonio Industrial) which includes 114 architectural objects related to the history of this district [3].

³⁹ “Solutions which increase the area of developing a given plot are promoted provided that a ‘value added’ is produced. It is understood as integrating a new building with the existing objects, preserving the postindustrial character of the

5. The Implementation of the 22@ Project by 2012

The plan of developing areas for the innovation district, defined by six zones which must be managed by the public sector, assumes that the grounds beyond may be revitalized with the participation of private as well as public investors. It does not include any precise guidelines for each part but suggests that the investments, preceded with local plans, should satisfy all the main criteria of the 22@ project. Thus, the municipal company 22@Barcelona, which acts partially as a supplementary investor, prepares plans and designs of key transformations for the entire quarter layout as well as supervises and participates in the approval of plans for the remaining parts of this district. It also demarcates strategic areas where public and private partnership is a necessary element of successful revitalization.

Transformations of urban structures under democracy and market economy with the participation of numerous entities, frequently with contradictory interests, are lengthy processes, especially in such vast areas as 22@⁴⁰. Sometimes their measurable effects can be observed after several decades. Under such circumstances, the fact that the revitalization of 70% of areas commenced ten years after the birth of the project⁴¹ must be acknowledged as a success. The contribution of the private sector is very high because as many as eighty-four out of the 139 approved local plans were initiated by independent investors⁴². All the plans accepted by December 2011 offered 3,029,106 m² of usable area and covered 926,954 m² of land (151,753 m² of outdoor facilities, 124,912 m² of open spaces and 3,200 flats, including social premises). The fact that 691,291 m² of newly created usable area is meant for production is noteworthy⁴³. It is assumed that, just like in the 19th century, El Poblenou will become one of the main economic poles of the metropolis⁴⁴. Since the year 2000, more than 4,500 firms has opened their seats in this district which gives an incredible rate of 1.2 firm daily⁴⁵. It seems that few or no areas in Europe compare to this innovation district in this respect. As a result, according to the 2011 report⁴⁶ published on the 22@ website, the number of people employed in El Poblenou has increased significantly – more than 56,000 new employees work here at present (half of them are university graduates), while around 150,000 are planned after completing the entire transformation process. Another document which underlies the transformation of this area of El Poblenou is *The Local Plan of Infrastructure for Poblenou* realized in above 40% by the end of December 2011.

district, applying energy-saving design solutions as well as hybridity – a combination of more than three functions within one implementation” [20].

⁴⁰ On average, 115 typical blocks of Eixample development (1 block = 113 m × 113 m = 12,769 m²) occupy c. 1,500,500 m² of quarters, excluding streets and avenues: more than 200 ha in total – www.22barcelona.com [21].

⁴¹ We cannot forget about the so-called *global crisis* which allegedly began in 2008 and strongly affected the Spanish economy.

⁴² Only in 2011, twelve local plans were approved, including six public initiatives. They comprised 17,623 m² of land offering 53,945.829 m² of usable area – www.22barcelona.com

⁴³ Obviously, we mean *e-production* and innovative technologies or research centres in accordance with the project premises.

⁴⁴ In the latest promotional materials, 22@Barcelona (with the areas of Forum-Besós under revitalization in the southeast), mainly related to innovativeness and creativeness, is presented as one of the three elements – *the vertexes of THE BARCELONA DEVELOPMENT TRIANGLE*. Its remaining vertexes are: Delta Barcelona related to the technology park, the port and the airport, situated in the Llobregat River delta, and Parc de l’Alba – another technology park where activities are to be focused around education and scientific research, which develops north of the city in the vicinity of Vallès. Obviously, some of the proposed activities are repeated in all the three areas (except for the airport and port function and their logistic base). The fact that only the 22@ area lies within the administrative city borders and that its central location in the metropolitan context is perceived as a trump card is symptomatic – www.bcn.cat

⁴⁵ More than 47% of them are newly founded companies, whereas 31% – knowledge-based firms related to modern technologies (www.22barcelona.com).

⁴⁶ 22barcelona (www.22barcelona.com).

6. Selected Complexes and Objects Establishing the New Identity of District 22@

In the process of transforming El Poblenou which aims at changing this area into a zone which pushes the economy and development of the city, special emphasis is placed upon the creation of knowledge-based services and workplaces – cultural and educational functions are of paramount importance here. In accordance with the abovementioned plans and documents making the guidelines for the 22@ project, the coexistence of modern and historical architecture, which remains a testimony to the postindustrial heritage of this district, was provided for, too. Most of 114 architectural objects, regarded as valuable and protected, date from the turn of the nineteenth century. Partly preserved factory complexes (*cans*) in various scales, dispersed across the district, are particularly interesting. These complexes and their elements often go beyond the regulative lines of the Eixample grid. The ideas of transforming and adapting certain elements of the industrial heritage for cultural and educational purposes are not new. Such projects have been implemented in many cities across the world and often become *flagship designs*, urban catalysts for transformations of larger areas⁴⁷. In Barcelona alone, similar implementations include the transformation of the big Art Nouveau Textile Factory Casaramona⁴⁸ at the foot of Montjuic for the purposes of the culture centre Caixa Forum⁴⁹ or a part of a textile workshop situated in the district of Sant Andreu – Can Fabra – into a library and the centre of culture⁵⁰. Both relatively intense adaptations commenced even before the approval of the 22@ project, while the experiences of other cities in this field made the officials think that such investments could help to improve the image of their district and increase the value of the neighbouring areas. Thus, they decided to apply them here.

The landscape of El Poblenou has always been dominated by factory smokestacks. Now they make room for modern high-risers of steel and glass – office buildings, hotels or even residential buildings. In spite of this, they make characteristic, traditional mighty forms or landmarks which provide information on the existence of an important function in the urban structure. However, this function is not production anymore, at least not industrial production. In the northwestern part of the 22@ zone, three factories near Plaça de les Glories Catalanes were adapted to new functions related to culture and education. Undoubtedly, the best-known of these adaptations is the Can Framis Museum – one out of five institutions belonging to the private Vila Casas Foundation⁵¹ whose main objective is to promote contemporary Catalanian art⁵². The museum was designed at the BAAS studio in Barcelona⁵³. The minimalist concrete architecture of the new part of this object intermingles with some relics of two former factory buildings. Their elevations were covered with lime mortar, while some of the existing windows were bricked up with the preserved outline of old openings. The intriguing play of textures, shades of grey and large glazing as well as sophisticated details of steel, glass and concrete creates the strictly contemporary character of the architecture of the museum. The entrance courtyard on the south side is sometimes used as an additional exposition space. The old smokestack, hidden in the small yet open-access northern courtyard, remains the spatial dominant feature in this complex. The design of the spatial development of the plot which occupies an entire typical Eixample quarter is as interesting as the play of the bodies. In a large part, it is filled with a public access

⁴⁷ Let us mention Tate Modern in London or Elbe Philharmonie in Hamburg designed by Herzog & de Meuron presented in dozens of publications and websites.

⁴⁸ Designed by J. Puig and Cadafalch 1909–1911 [15].

⁴⁹ Designed by A. Isozaki and R. Luna 1998–2002 [15].

⁵⁰ Designed by M. Gallego, J. Arderiu, T. Morató 1999–2002 [14].

⁵¹ Established in 1986 by the pharmaceutical entrepreneur Antonio Vila Casas, this foundation carries out research on pharmaceuticals as well as collects paintings [21].

⁵² Barcelona has many institutions with a similar profile, e.g. CCCB or MACBA, which were the driving forces behind the revitalization of the central historical district of El Raval (www.cccb.org, www.macba.es).

⁵³ Author: J. Badia, cooperation: J. Framis 2007–2008 [14, 15, 21].

garden⁵⁴ whose composition excellently complements and emphasizes the austerity of the museum bodies. Its extra advantage is the creation of *sacrum* space which separates this temple of art from the street noise. From the north within the same quarter, Can Framis neighbours on Edifici Tanger which includes one of the faculties of Universitat Pompeu Fabra.

This institution – one of Barcelona’s biggest private universities – resiliently develops its new seats in the 22@ district as well as in the neighbouring parts⁵⁵, frequently adapting old postindustrial buildings⁵⁶. Another adapted factory⁵⁷, Ca l’Aranyó, creates the newest Communication Campus – Poblenou together with the abovementioned Edifici Tanger. This campus neighbours directly on the museum from the north. The main part of the complex concentrates new seats of several UPF faculties and institutes together with a large underground auditorium. A complex of buildings occupying a large part of the extended block⁵⁸ between Carrer de Tanger and Avinguda Diagonal, Plaça Gutenberg – originated as an element connecting the university with the neighbouring business world – is organized around an internal semiprivate space lowered in relation to the street level⁵⁹. It is surrounded with four buildings – two restored historical brick ones making an element of the postindustrial heritage⁶⁰ and two modern ones with elevations formed by glass and steel blind windows, various textures and contrasting colours⁶¹. Here again, the spatial dominant feature is the old factory smokestack heightened by several metres with the help of a steel element which can be clearly seen from the distance of several quarters, especially from the south and the east.

From the west, another thoroughly revitalized quarter with prevailing office functions complemented with social flats neighbours on the foregoing quarters which make the northeastern border of the southern part of district 22@. An ultramodern hybrid object – Media-TIC⁶² stands in its southeastern corner. It was designed as a symbol of 22@, a product of the information revolution where the variety and complexity of the contemporary world is presented under one roof in the functional⁶³, constructional and material sense. This object uses slightly exaggerated high-tech stylistics enhanced by garish greenness applied onto the steel constructional elements, the woodwork as well as the floors and the internal walls. According to the author of this concept, the external appearance of Media-TIC corresponds with what is happening inside and enables passers-by to

⁵⁴ Designed by Estudi Marti Franch [21].

⁵⁵ All the three UPF campuses are located in El Poblenou. The oldest Ciutadella occupies several blocks east of a park bearing the same name, i.e. on the western district border. Campus Mar includes the neighbouring buildings near the Olympic Port. Communication Campus – Poblenou, presented above, is the newest – www.upf.edu

⁵⁶ The UPF library in the old monumental drinking water reservoir of 1874 next to Parc de la Ciutadella (designed by L. Clotet, I. Paricio 1993–1999) is one of the most interesting restorations in the city [4, 14, 15].

⁵⁷ The last one is the little factory Can Jaumandreu situated at Rambla del Poblenou in the distance of just one quarter south of Gran Via which was also partly adapted to a university, some offices and a local supermarket.

⁵⁸ 19,290 m² of usable area altogether [3].

⁵⁹ The Mediapro building, occupied by one of Spain’s most important companies related to audiovisual production, was designed by C. Ferrater, P. Genard, X. Marti Gali and raised in 2005–2008 north of the plot [14].

⁶⁰ Protected as a complex together with its smokestack – the historical factory building and an elongated low object with workers’ flats [3].

⁶¹ The entire complex, designed by J. Benedito and R. Valles with a team, was implemented in 2009 ([3], www.josepbenedito.com).

⁶² Designed by E. Ruiz – Geli & CLOUD 9 – 2006–2011. This building received the Best Building of the Year Award at the World Architecture Festival in Barcelona in November 2011 ([3, 20], www.22barcelona.com, www.ruiz-geli.com, www.waf.org).

⁶³ Media-TIC attracts companies related to the mass media and the latest technologies. Moreover, 10% of its area is occupied by functions related to the self-governmental administration, whereas several upper floors – by the Internet Universitat Oberta de Catalunya.

get acquainted with the newest technologies which is supported by the transparent facades and the ground part opening to the street. The ground floor was planned as a covered public space connected with an auditorium for three hundred people. Unfortunately, apart from events organized there, it remains a huge low hall overwhelmed by the body hanging above. This building – approximately a 40 m × 40 m × 40 m cube – was designed with the use of CAD-CAM systems, therefore its innovativeness is hidden in this process as well as its construction and the materials and technologies applied for creating its external skins. Each of its four elevations was designed in a different manner in accordance with its orientation towards the cardinal points. The applied material is ETFE called *glass of the future* – a light kind of copolymer with high resistance to ultraviolet radiation. This makes it possible to form a number of layers or even bolsters increasing thermal comfort inside the building which is of great importance in this climate. Such an *inflatable* southern elevation with a system of automatically filled elements, where designs printed on its surfaces act as an additional filter reflecting sunrays, is the showcase of this building⁶⁴. Solutions related to its energy consumption, which – being adjusted to the local natural conditions – make it possible to reduce carbon dioxide emission by 60%, are equally innovative.

Another implemented quarter, typical of the *22@Barcelona* layouts, is situated at the western border of the district near Avinguda Meridiana and limited by the following streets: Carrer de Sancho de Avila, Carrer dels Almogarves, Carrer de Zamora and Carrer de Pamplona. These are the former grounds of a metallurgical plant. From the west, they neighbour on Barcelona's biggest morgue with the extraordinarily popular hearse museum and on a railway leading to Estació de França. The historical, thoroughly restored entrance pavilion – Pavellón de entrada de La Unión Metalúrgica – is situated in the southeastern corner of this quarter. It has become an element of a large office and hotel complex which occupies the eastern part of the quarter. Its other part is reserved for various residential functions with services introduced in the ground floors. The southwestern corner is shaped by a residential complex, typical of contemporary Spanish housing, which has owner-occupied and social flats. Its quiet, moderated architecture, which would be recognized as designer luxury in Poland, is nothing out of the ordinary here. The quarter is complemented with a large dormitory complex in a raised standard meant for the students of the local universities. It also offers high-class rooms to tourists and outside professionals at Mellon District Marina⁶⁵. This complex consists of four buildings arranged close to each other – the tallest one accentuates the next corner of the quarter. In between, there are semiprivate squares at two levels connected with a partially covered passageway which facilitates access to the common rooms: the reception desk, the cafeteria, the laundries, the bicycle storage rooms, the entrances to individual residential segments and the necessary technical premises. In spite of the cheap applied materials and the relaxed design, the whole makes a very positive and friendly impression. On top of each residential tower, there is a little recreational terrace with a swimming pool. Views of the entire city extend from the terraces which is facilitated by the surrounding buildings, lower than the dormitories, as well as the natural relief which descends southwards towards the Olympic Port which is within fifteen-minute walking distance. From the north, the presented quarter neighbours on the area of Plaça de les Glories Catalanes under revitalization which will soon become a vast park with some significant public objects. Thus, we may suppose that the scenic values of the terraces will be preserved or even enriched with new positive qualities.

⁶⁴ [20].

⁶⁵ Designed by Blanch+Conca Arquitectura, 2006–2009. Young architects from this studio are also the authors of another dormitory owned by the same person in a different part of the city as well as a number of residential, university and office objects in Barcelona, including several in district *22@* (www.bcarq.com).

7. Summary

The broad-scale revitalization of more than two hundred hectares of a postindustrial, degraded space in the centre of Barcelona is one of the largest and most interesting enterprises of this type in Europe. Beyond all doubt, the idea of replacing the former manufacturing, industrial and storage function with a new generation of knowledge-based production functions, which underlay the 22@ project, is an innovative and daring urban strategy. It introduces some curious functional and formal hybrids to the urban tissue. Owing to emphasis placed upon innovativeness, creativity and the use of the latest technological achievements in the design and further functioning of urban structures, the applied measures are not just superficial beautifications – they contribute to profound changes in the social structure, too.

This transformation is based upon the once innovative urban fabric of Eixample designed more than one hundred and fifty years ago. The matrix of the nineteenth-century *city of the future* turns out to be useful for the creation of contemporary, futuristic spatial and functional structures. Respecting the unique identity of this place and the preserved relics of its postindustrial heritage, it helps to compose new urban complexes into the context of Barcelona. The development of these urban structures, which began more than two thousand years ago, will be continued. What is more, almost twelve years after the commencement of project 22@Barcelona, it works perfectly as a large-scale urban catalyst facilitating a series of changes in its nearer and farther – metropolitan⁶⁶ – neighbourhood. The foregoing subjective and authorial selection of examples, restricted by the size of this paper, made it possible to follow the most typical direction of changes which are taking place in El Poblenou, also in the architectural and urban scale. Their sum produces an altered image of the entire district as well as the city and the metropolis and an increase in its importance on the international arena. Their growth is controlled by careful, multistage and large-scale planning and detailed legal precepts⁶⁷. The 22@Barcelona project changes the urban, social and functional structure of central areas as well as contributes towards the transformation of Barcelona from the City of Industrial Civilization into the City of Knowledge Civilization.

Literatura/References

- [1] Alberch R. (ed.), *Els Barris de Barcelona*, vol. 1–4, Ajuntament de Barcelona/Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1999.
- [2] Benevolo L., *Miasto w dziejach Europy*, Wydawnictwo Krąg – Oficyna Wydawnicza Volumen, Warszawa 1995.
- [3] Clos O., Miquel A., de Solà-Morales C., Cadaval E. (ed.), *Barcelona, Transformación. Planes y Proyectos*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona 2008.
- [4] Costa G., *Barcelona 1992–2004*, GG, Barcelona 2004.
- [5] Dudzic-Gyurkovich K., Gyurkovich M., *Mieszkać nad wodą – Amsterdam, Barcelona, Dublin*, [in:] *Współczesne miejskie środowisko zamieszkania. Architektura budynków mieszkalnych – Technical Transactions*, vol. 2-A/2007, CUT Press, Krakow 2007.
- [6] Gausa M., Cervelló M., Plà M., *Barcelona: A Guide to its Modern Architecture 1860–2002*, ACTAR, Barcelona 2002.
- [7] Gaventa S., *New Public Spaces*, CABESPACE – Mitchell Beazley, London 2006.

⁶⁶ In the local scale – the revitalizations of Glories and Forum-Besós, in the metropolitan scale – e.g. the abovementioned *Barcelona Development Triangle*.

⁶⁷ Unfortunately, it is still considered as a sensation in Poland.

- [8] Gyurkovich J., *Barcelona – rewitalizacja publicznych przestrzeni miasta. Poszukiwanie tożsamości miejsc nienazwanych*, [in:] *Odnowa Krajobrazu Miejskiego – Tożsamość miejsca w dobie globalizacji*, ULAR 2, Silesian University of Technology, Gliwice 2006.
- [9] Gyurkovich M., *Wybrane przykłady rewitalizacji obszarów zdegradowanych Barcelony*, [in:] *Przyszłość miasta - miasto przyszłości*, Technical Transactions, vol. 1-A/2012/1, CUT Press, Krakow 2012.
- [10] Jodidio Ph., *Architecture in Spain*, Taschen, Hong Kong, Köln, London, Los Angeles, Madrid, Paris, Tokyo 2007.
- [11] Lee U. (ed.), *Urban Hybrids-Evolution in Regeneration, Spain-Landscape 2010*, dlle 102, C3 Topic, Seoul 2010.
- [12] Marquez Cecilia F., Levene R. (ed.), *Enric Miralles Benedetta Tagliabue 1996–2000*, El Croquis no. 100/101, Madrid 2000.
- [13] Miquel D. (ed.), *L'Espai Públic. Metropolità 1989–1999*, Mancomunitat de municipis, Area metropolitana de Barcelona, Barcelona 2000.
- [14] Miralles R., Sierra P., *Barcelona, Arquitectura contemporanea 1979–2010*, Editions Poligrafa, Barcelona 2010.
- [15] Plà M., *Catalonia. A guide to Modern Architecture 1880–2007*, COAC – Triangle editorial, Barcelona 2008.
- [16] Poveda P. (ed.), *Herzog & de Meuron 1998–2002 – the nature of artifice*, El Croquis no. 109/110, Madrid 2002.
- [17] de Solà-Morales M., *Cerdà/ Ensanche*, Edicions UPC, Barcelona 2010.
- [18] de Solà-Morales M., *Deu Lliçons sobre Barcelona*, COAC, Barcelona 2011.
- [19] Sotoca Garcia A., *O projektach i procesach: Czas w nowoczesnych zespołach mieszkaniowych*, [in:] *Przestrzeń publiczna w miejskim środowisku zamieszkania*, Technical Transactions, vol. 3-A/2010, CUT Press, Krakow 2010.
- [20] Stępień A., *Bit architektury*, [in:] *Architektura & Biznes* No. 11/'11.
- [21] Tyrała G., *Piąty element*, [in:] *Architektura & Biznes* No. 02/'10.

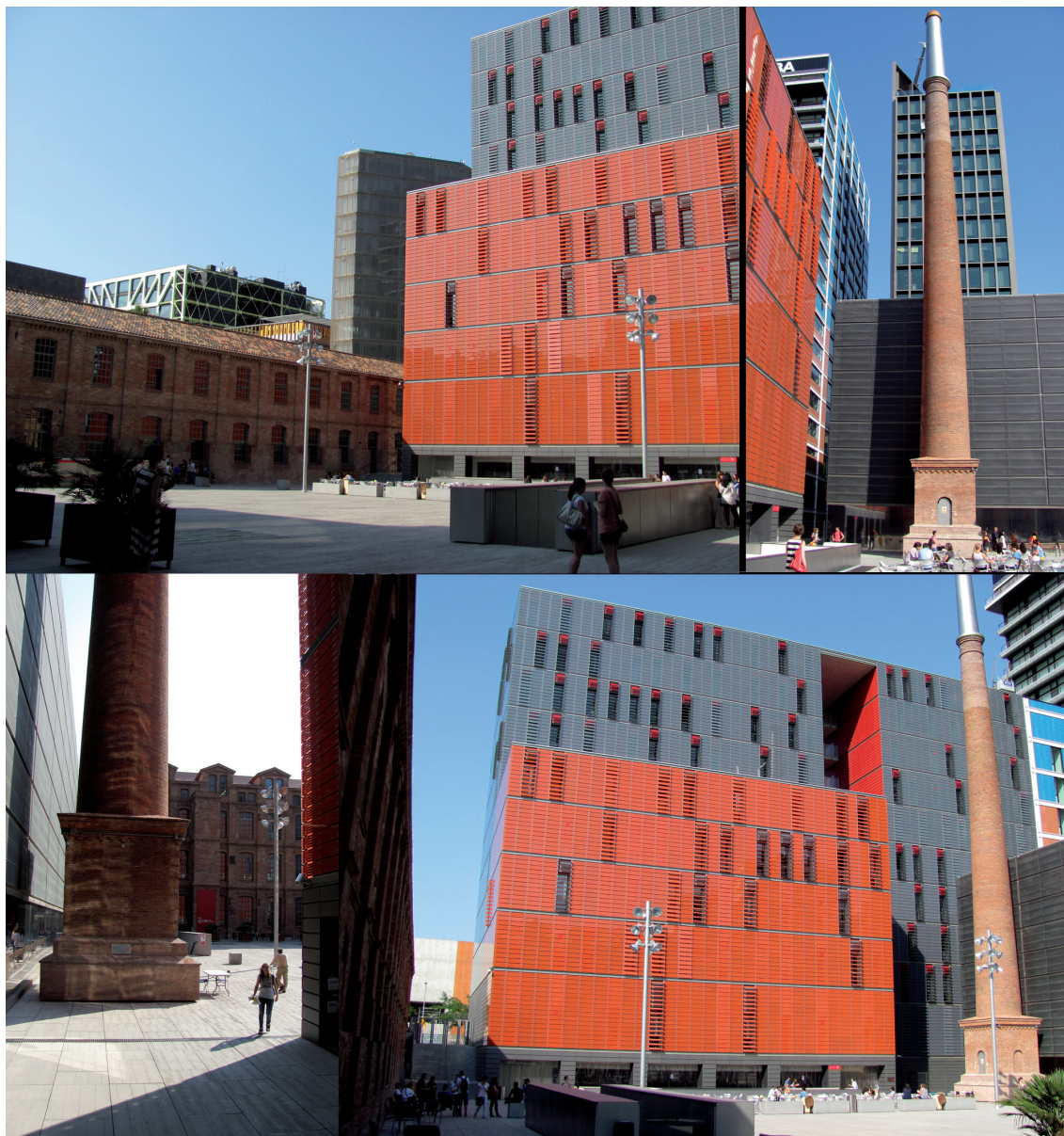
II. 1. El Poblenu – z lewej: widoki ogólne zmieniającej się dzielnicy; z prawej: Torre Zero Diagonal oraz Parc del Centre del Poblenu (fot. M. Gyurkovich)

III. 1. El Poblenu – left: general views of the changing district; right: Torre Zero Diagonal and Parc del Centre del Poblenu (photo by M. Gyurkovich)

II. 2. Muzeum Can Framis (fot. M. Gyurkovich)

III. 2. Can Framis Museum (photo by M. Gyurkovich)

II. 3. Universitat Pompeu Fabra – Ca l’Aranyó (fot. M. Gyurkovich)

III. 3. Universitat Pompeu Fabra – Ca l’Aranyó (photo by M. Gyurkovich)

II. 4. Media-TIC (fot. M. Gyurkovich)

III. 4. Media-TIC (photo by M. Gyurkovich)

II. 5. Zespół hotelowo-biurowy w miejscu dawnych zakładów metalurgicznych, wschodnia część kwartału pomiędzy: Carrer de Sancho de Avila, Carrer dels Almogarves, Carrer de Zamora i Carrer de Pamplona (fot. M. Gyurkovich)

III. 5. Hotel and office complex in place of the former metallurgical plant, the eastern part of the quarter between Carrer de Sancho de Avila, Carrer dels Almogarves, Carrer de Zamora and Carrer de Pamplona (photo by M. Gyurkovich)

II. 6. Zespół akademików Melon District Marina oraz budynki mieszkalne wielorodzinne w miejscu dawnych zakładów metalurgicznych, zachodnia część kwartału pomiędzy: Carrer de Sancho de Avila, Carrer dels Almogarves , Carrer de Zamora i Carrer de Pamplona (fot. M. Gyurkovich)

III. 6. Dormitory complex Melon District Marina and multifamily residential buildings in place of the former metallurgical plant, the western part of the quarter between Carrer de Sancho de Avila, Carrer dels Almogarves , Carrer de Zamora and Carrer de Pamplona (photo by M. Gyurkovich)

II. 7. El Poblenou – historyczna przestrzeń publiczna Rambla del Poblenou oraz najnowsze inwestycje mieszkaniowe, biurowe i edukacyjne w 22@Barcelona (fot. Mateusz Gyrkovich)

III. 7. El Poblenou – historic public space of Rambla del Poblenou and the newest residential, office and educational investments within 22@Barcelona (photo by Mateusz Gyrkovich)